

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ผู้รายงานได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปสาระที่สำคัญและนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. บริบทของโรงเรียนวัดราชโอรส
2. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส
4. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการประเมิน

บริบทของโรงเรียนวัดราชโอรส

1. ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน

โรงเรียนวัดราชโอรส ตั้งอยู่เลขที่ 4 ซอยเอกชัย 4 ถนนเอกชัย แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10150 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 โทรศัพท์ 02-415-0621 02-415-3289 02-415-3762 โทรสาร 02-893-8453 website www.ro.ac.th E-mail roschool2011@gmail.com เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนสหศึกษาเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลชื่อโรงเรียนประสิทธิ์วิทยาคม ตั้งอยู่บริเวณท่าน้ำ เขตวัดราชโอรสอารามราชวรวิหาร ติดกับคลองสนามไชย ต่อมารองอำมาตย์เอกหลวงพิรุณพิทยาพรรณ เจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการร่วมกับพระธรรมเทศาจารย์ เจ้าอาวาส พิจารณาเห็นว่าในพื้นที่นี้ยังไม่มีโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงเสนอให้โอนโรงเรียนประสิทธิ์วิทยาคมไปขึ้นกับกระทรวงธรรมการ ในวันที่ 19 มีนาคม 2458 ใช้ชื่อว่าโรงเรียนวัดราชโอรส เปิดเรียนในวันที่ 17 พฤษภาคม 2458 โดยมี ขุนจงจิตฝึก (ราชบุรุษโชติ ไชยภักดิ์) ดำรงตำแหน่งครูใหญ่คนแรก โดยเปิดสอนนักเรียนสหศึกษาเพียง 2 ชั้น คือ ประถมศึกษาปีที่ 1 และ ประถมศึกษาปีที่ 2 ในช่วงเวลา 13 ปี ที่ขุนจงจิตฝึกเป็นครูใหญ่ ได้มีการขยายการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนครบทุกชั้นเรียนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต่อมาใน พ.ศ. 2474 ได้ยุบเลิกชั้นประถมศึกษาเหลือแต่ชั้นมัธยมศึกษา และย้ายนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปเรียนที่โรงเรียนสตรีวัดอัมพรสวรรค์ โรงเรียนวัดราชโอรสจึงมีสถานภาพเป็นโรงเรียนชายล้วน หลังจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการทอดผ้าป่าการศึกษาจัดหาที่ดินให้แก่โรงเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส จึงปรับเปลี่ยนมารับนักเรียนชายและนักเรียนหญิงในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.2527 และเปิดเป็นโรงเรียนสหศึกษาเต็มรูปแบบใน พ.ศ. 2532 โรงเรียนวัดราชโอรส มีหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนส่งเสริมความเป็นเลิศ (โรงเรียนวัดราชโอรส, 2560 : 15-20) ดังนี้

1.1 หลักสูตรโรงเรียนวัดราชโอรส ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2552

1.1.1 แผนการเรียนทั่วไป

1.1.2 แผนการเรียนนักเรียนความสามารถพิเศษ ได้แก่ แผนการเรียนส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Gifted) แผนการเรียนส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านภาษาอังกฤษ (English Intensive Course : EIC) และแผนการเรียนส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านภาษาจีน (Chinese Intensive Course : CIC)

1.2 หลักสูตรโรงเรียนวัดราชโอรส ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2552 ดังนี้

1.2.1 แผนการเรียนนักเรียนทั่วไป จำนวน 5 แผนการเรียน ได้แก่ แผนการเรียนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ แผนการเรียนภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ แผนการเรียนภาษาอังกฤษภาษาไทยและสังคมศึกษา แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีนและแผนการเรียนศิลปกรรม (ศิลปะและดนตรี)

1.2.2 แผนการเรียนนักเรียนความสามารถพิเศษ คือ แผนการเรียนส่งเสริมความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Gifted)

2. คติพจน์ประจำโรงเรียน

อดทน ใจหายตตามัน “จงเตือนตนด้วยตนเอง”

3. อัตลักษณ์โรงเรียน

มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม

4. เอกลักษณ์โรงเรียน

โรงเรียนวิถีธรรม

5. สีประจำโรงเรียน

สีฟ้า - สีเหลือง หมายถึง ผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง

6. คำขวัญโรงเรียน

ทำตัวน่ารัก ใจกตัญญูโรงเรียน หมั่นเพียรศึกษา ใฝ่หาความรู้ อยู่ด้วยวินัย

7. วิสัยทัศน์

มุ่งพัฒนาการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

8. พันธกิจ

8.1 พัฒนาคุณภาพของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษา โรงเรียนวัดราชโอรส

8.2 เสริมสร้างคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถและสมรรถนะในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

8.3 พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรสด้วยค่านิยมหลักของโรงเรียน

9. เป้าประสงค์

9.1 ผู้เรียนจบการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพและมีคุณลักษณะ ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

9.2 สถานศึกษาจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรสอย่างมีคุณภาพ

9.3 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะเหมาะสมกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรส

9.4 สถานศึกษาบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรส ภายใต้ค่านิยมหลักของโรงเรียน

10. เป้าหมายความสำเร็จ

10.1 นักเรียนได้รับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข ร้อยละ 100

10.2 นักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพและมีคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส ร้อยละ 100

10.3 ระดับความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95

10.4 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะเหมาะสมกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95

10.5 ระดับของผลการประเมินระบบบริหารจัดการศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส ไม่น้อยกว่า 650 คะแนน

11. ตัวชี้วัดความสำเร็จตามวิสัยทัศน์

11.1 ร้อยละของนักเรียนได้รับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข

11.2 ร้อยละของนักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

11.3 ร้อยละของระดับความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

11.4 ร้อยละของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีสมรรถนะเหมาะสมกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

11.5 ร้อยละของระดับคุณภาพของผลการประเมินระบบการบริหารจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรส

12. กลยุทธ์ของโรงเรียน

12.1 พัฒนานักเรียนให้จบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา โรงเรียนวัดราชโอรส

12.2 พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรสอย่างมีคุณภาพ

12.3 ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะเหมาะสมกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดราชโอรส

12.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โรงเรียนวัดราชโอรส ด้วยค่านิยมหลักของโรงเรียน

13. นโยบายของโรงเรียน

13.1 ส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

13.2 ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรส

13.3 ส่งเสริมนำเทคโนโลยีและการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนตามมาตรฐานโรงเรียนวัดราชโอรส

13.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา โดยให้สถาบันครอบครัว ชุมชนและสถาบันศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

13.5 พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการศึกษาตามระบบการจัดการตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award : TQA)

14. ผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษา

ผลการประเมินตนเองของโรงเรียนวัดราชโอรส สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา และผลการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรม สามารถสรุปผลการประเมินในภาพรวมของจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของแต่ละมาตรฐาน พร้อมทั้งแนวทางการพัฒนาในอนาคต และความต้องการความช่วยเหลือ ดังนี้

14.1 ด้านคุณภาพผู้เรียน

14.1.1 จุดเด่น

1) ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับดีเยี่ยม มีความสามารถ ใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลในการพัฒนาตนเอง สามารถคัดเลือกสื่อที่ต้องการอ่านเพื่อหาข้อมูลสารสนเทศได้ ตามวัตถุประสงค์ มีความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตและการสร้างสรรค์ผลงานจึงมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน

2) ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับดีเยี่ยม มีความสุขภาพเรียบร้อย อ่อนน้อม เคารพเชื่อฟัง พ่อแม่ ผู้ปกครองและครู มีจิตสาธารณะทำงานร่วมกับผู้อื่น อยู่ในระเบียบวินัย เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีคุณลักษณะสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส คือ “มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ เชิดชูคุณธรรม”

3) ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี และมีสุนทรียภาพ มีผลงานโดดเด่น ด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา มีทักษะในการใช้ชีวิต สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนส่วนใหญ่ปลอดภัยจากปัญหาทางเพศ ยาเสพติดและสิ่งมอมเมาต่าง ๆ เช่น บุหรี่ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และเกมออนไลน์

14.1.2 จุดที่ควรพัฒนา

1) เร่งพัฒนาผู้เรียนให้มีผลคะแนนเฉลี่ยการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ให้สูงขึ้นตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนด

2) เร่งส่งเสริมพัฒนาด้านภาษาให้โดดเด่นทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น

3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเสนอกิจกรรม หรือความต้องการในการส่งเสริมศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี

4) เร่งพัฒนาจัดทำเครื่องมือสารสนเทศที่ใช้ในการเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อใช้ในการสืบค้นและช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ

5) จัดอบรมพัฒนานักเรียนเรื่องทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

6) เร่งพัฒนาครูให้มีความสามารถในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ

14.2 ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารโรงเรียน

14.2.1 จุดเด่น

1) โรงเรียนวัดราชโอรสบริหารจัดการตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) โดยแบ่งโครงสร้างการบริหารแบบกระจายอำนาจ และใช้กระบวนการควบคุมคุณภาพ TQM (Total Quality Management) ในการกำกับ ติดตาม การดำเนินงาน ได้มอบหมายรองผู้อำนวยการ 4 กลุ่มบริหารรับผิดชอบงานในแต่ละกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีผู้ช่วยรองผู้อำนวยการ ทำหน้าที่กำกับ ติดตามงานในกลุ่ม ทั้งงานประจำและงานกลยุทธ์ รวมทั้งนิเทศ ติดตาม การดำเนินงานของหัวหน้างาน ในสายบังคับบัญชา การทำงานในแต่ละฝ่าย มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ และการกำกับดูแลติดตาม ประเมินผล การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด นอกจากนี้ยังจัดให้มีคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายใน ทำหน้าที่ในการตรวจสอบคุณภาพ และ ประเมินผลการจัดการศึกษาตามมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพ

2) ด้านความรับผิดชอบต่อเกี่ยวกับการเงินและงบประมาณ มีการบริหาร งบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (PBB) จัดสรรงบประมาณตามแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน กำกับดูแล การใช้จ่ายงบประมาณให้ตรงตามระเบียบกำหนด โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยมีคณะกรรมการควบคุม ภายใน เป็นผู้กำกับดูแล ตรวจสอบ ตามกำหนดอย่างสม่ำเสมอ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนในการกำกับดูแลให้ความเห็นชอบ และข้อเสนอแนะในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี และแผนการระดมทรัพยากร เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

14.2.2 จุดที่ควรพัฒนา

1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดการศึกษา ของโรงเรียน ให้มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา และการขับเคลื่อนคุณภาพ การจัดการศึกษา

2) จัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ และทบทวนความรู้เกี่ยวกับระบบ บริหารตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) แก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

3) ร่วมกันพัฒนาคุณภาพการบริหารวิชาการ ให้เป็นไปตามเกณฑ์จน ได้รับรางวัลตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA)

14.3 ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

14.3.1 จุดเด่น

โรงเรียนมีโครงการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ โดยได้มีโครงการพัฒนาสมรรถนะครู ให้มีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาให้เป็นครูมืออาชีพ สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเอง และพัฒนางานสร้างนวัตกรรมใหม่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และผ่านการประเมินตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีทักษะกระบวนการทำงาน มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้มีความสามารถในการจัดการสื่อสาร การแก้ปัญหา และมีทักษะชีวิต ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นนักเรียนที่ดีของโรงเรียน ชุมชน สังคม

และได้รับรางวัลต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

14.3.2 จุดที่ควรพัฒนา

- 1) สำรวจโรงเรียนต้นแบบเพื่อให้ครูและบุคลากรได้ไปศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 2) วางแผน นิเทศ ติดตาม และประเมินการนำค่านิยมและแนวคิดตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติมาใช้ ปรับกระบวนการทำงาน ในหน่วยงาน
- 3) จัดเวลาในการจัดอบรมให้เหมาะสมและเชิญวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

14.4 ด้านระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล

14.4.1 จุดเด่น

โรงเรียนมีผลการประเมินระบบประกันคุณภาพในระดับดีเยี่ยมเพราะโรงเรียนมีการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นขั้นตอนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความร่วมมือในการวางระบบ และดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นอย่างดี โรงเรียนมีการสื่อสารให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีการวิเคราะห์ภาระงานตามมาตรฐาน ตัวชี้วัดคุณภาพ มีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจ และให้ความรู้ด้านประกันคุณภาพแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ระบบประกันคุณภาพของโรงเรียนมีคุณภาพประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

14.4.2 จุดที่ควรพัฒนา

- 1) การอบรมให้ความรู้ระบบงานประกันคุณภาพแก่ครูที่บรรจุใหม่ และ ทบพทวนความรู้ให้บุคลากรเก่า
- 2) การส่งเสริมให้ครูนำผลการประเมินมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลย้อนกลับ ในการพัฒนาตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนวัดราชโอรสเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จัดการเรียนการสอน จำนวน 2 หลักสูตร ได้แก่ (1) หลักสูตรโรงเรียนวัดราชโอรส ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ (2) หลักสูตรโรงเรียนวัดราชโอรส ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีเป้าประสงค์ให้นักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา โรงเรียนวัดราชโอรส นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยมีกลยุทธ์ในการพัฒนานักเรียน พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา จากการประเมินตนเองของโรงเรียนวัดราชโอรสมุ่งจุดควรพัฒนาที่สำคัญในด้านต่างๆ ดังนี้ (1) ด้านคุณภาพผู้เรียน ได้แก่ เร่งพัฒนาผู้เรียนให้มีผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) สูงขึ้น และเร่งพัฒนาจัดทำเครื่องมือสารสนเทศที่ใช้ในการเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อให้มีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ (2) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา (3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ การศึกษาดูงานของครูในโรงเรียนต้นแบบ และ (4) ด้านระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพให้แก่ครูบรรจุใหม่ ด้วยเหตุนี้

ผู้รายงานได้ดำเนินการพัฒนาโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยการดำเนินกิจกรรมของโครงการ และพัฒนานวัตกรรม R.O. Student Care ให้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลสารสนเทศนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง เป็นระบบและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 6) ได้กล่าวถึงความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน เป็นต้น

กรมสุขภาพจิต (2554 : 16) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนและส่งเสริมจากโรงเรียน

มจริน แผลงจันทิก (2554 : 9) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลักในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข การส่งต่ออย่างมีขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือ โดยประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีพัฒนาการ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วีระ คำอาจ (2555 : 12) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง มีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

ปิยะพร ป้อมเกษตร์ (2559 : 24) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการ และเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐาน และคุณภาพ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานหลักประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และการส่งต่อ

ปรมาภรณ์ สนธิ (2560 : 18) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นระบบ แบบแผน มีขั้นตอนในการดำเนินงาน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลักร่วมกับนักเรียนและให้นักเรียน มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและปลอดภัย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการทำงานของโรงเรียนที่มีวิธีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักในการดำเนินงานและประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียน ครอบครัวและสังคมอย่างมีความสุข

2. ความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551: 12) กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2553 : 14) กล่าวไว้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

นิธิยา ทุมโยธา (2554 : 15) กล่าวว่า ความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นที่มุ่งหวังนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคนโดยเฉพาะบุคลากร ครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิด การทำงานอย่างมีระบบที่มีกระบวนการทำงาน มีหลักฐานการปฏิบัติงาน มีเทคนิควิธีการหรือการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแล้วความสำเร็จของงานย่อมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ผลดีย่อมเกิดขึ้นกับทุกคน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนหรือสังคม

เกียรติพงษ์ เกิดศรี (2557 : 25) กล่าวว่า ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การพัฒนาคุณภาพนักเรียนในทุกคน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นส่วนสำคัญในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

จตุกรณ นิสสัย (2558 : 18) กล่าวว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญและความจำเป็น คือ

1. นักเรียนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาในด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านพฤติกรรมให้มีคุณภาพ
2. ครูใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถทางการเรียน ข้อมูลสุขภาพนักเรียน และข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียน
3. ผู้ปกครองมีความร่วมมือกับทางโรงเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. ผู้บริหารวางแผนในการจัดกิจกรรม หรือโครงการเพื่อส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพ โดยผ่านกระบวนการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีคุณภาพ ส่งผลทำให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3. วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 13) ได้นำเสนอถึงวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีร่องรอย หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 (2555 : 3) ได้นำเสนอถึงวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาความเข้มแข็งของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ต่อเนื่อง ยั่งยืนและเป็นแหล่งเรียนรู้
3. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้บริหาร บุคลากรหลัก ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น ครูแนะแนว นักเรียนเพื่อนที่ปรึกษาหรือยุวชนแนะแนว ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยหลักฐานร่องรอยในการปฏิบัติวิธีการ หรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

กรมสหพร ผ่องมาศ (2561 : 18) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นเพื่อให้กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพเป็นคนที่สมบูรณ์ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

นิวัฒน์ พูลจันทร์ (2562 : 4) ได้เสนอวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ เครื่องมือ ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานและสามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน หน่วยงานและองค์กรภายนอก มีส่วนร่วมในการช่วยดูแลนักเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาทั้งด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต สติปัญญา อารมณ์และสังคมและเพื่อให้โรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงาน ที่ชัดเจน มีร่องรอย หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้

4. กระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

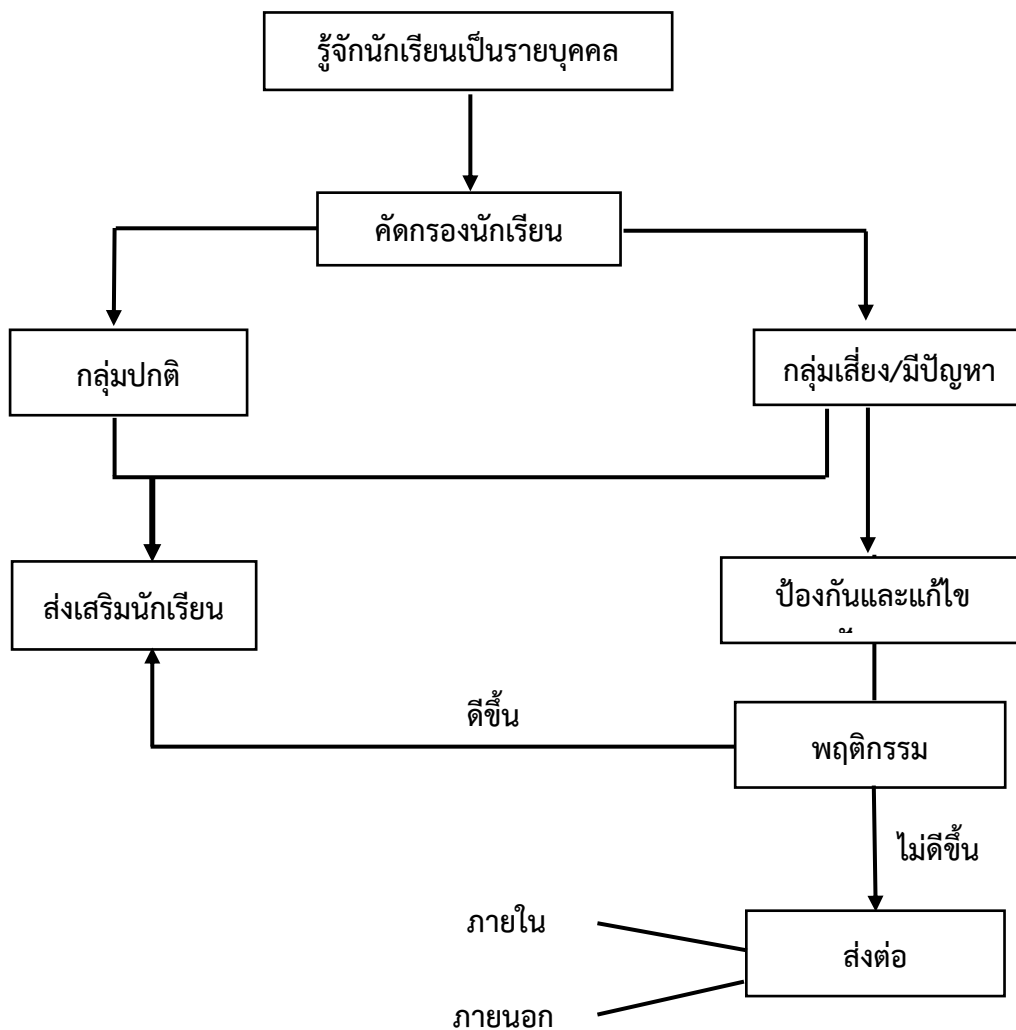
กรมสุขภาพจิต (2551 : 6) ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน โดยครูที่ปรึกษาซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา
5. การส่งต่อนักเรียน

ทั้งนี้ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีกระบวนการดำเนินงาน ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต, 2551 : 6

4.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

กรมสุขภาพจิต (2551 : 10 – 15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลไว้ว่า ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนจะมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกันซึ่งจะหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไข้ปัญหา นักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไข้ปัญหานักเรียน จะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด โดยข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนที่ครูที่ปรึกษา ดังนี้

4.1.1 ด้านความสามารถ

1) ด้านการเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละวิชา ผลการเรียนรู้เฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน และบทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน เป็นต้น

2) ด้านความสามารถอื่น ๆ เช่น ความสามารถพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เป็นต้น

4.1.2 ด้านสุขภาพ

1) ด้านร่างกาย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก โรคประจำตัว และความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น เป็นต้น

2) ด้านจิตใจ - พฤติกรรม เช่น อารมณ์ซึมเศร้าและวิตกกังวล ความประพฤติ พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง/สมาธิสั้น บุคลิกภาพเก็บตัว/ขี้อาย เป็นต้น

4.1.3 ด้านครอบครัว

1) ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ของบิดา มารดา/ผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครอง ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับมาในการมาโรงเรียน เป็นต้น

2) ด้านการคุ้มครองนักเรียน เช่น จำนวนพี่น้อง/บุคคลในครอบครัว สถานภาพของบิดา มารดา บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด การติดสุรา การพนัน เป็นต้น

4.1.4 ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนในแต่ละด้านครูที่ปรึกษาจะต้องทราบรายละเอียดและแหล่งของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนและอาจจะต้องประสานความร่วมมือกับครูและบุคลากรอื่นทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าวอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรู้จักนักเรียนดีขึ้นรายละเอียด ข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรทราบ

นอกจากนี้กรมสุขภาพจิต (2551 : 13 -15) ได้กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือในการรู้จัก เด็กนักเรียนเป็นรายบุคคลของครู ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพและด้านครอบครัวที่สำคัญ ได้แก่

1. ระเบียบสะสม มีลักษณะดังนี้

1.1 ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสาร เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาพิจารณา ทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมีข้อสังเกตบางประการก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครู อื่นๆ หรือเพื่อนๆ ของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่างๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้ ได้แก่ แบบประเมิน พฤติกรรมเด็กนักเรียน (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และแบบประเมินความฉลาดด้านสติปัญญา (IQ) เป็นต้น

1.2 รูปแบบและรายละเอียดในระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละโรงเรียน แต่อย่างน้อยควรครอบคลุมข้อมูลทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพและด้านครอบครัว

1.3 ระเบียบสะสม เป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนจึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้ อย่างดีมิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้ที่ครูที่ปรึกษาและมีตู้ เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย

1.4 ระเบียบสะสมควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปีการศึกษาหรือ 6 ปีการศึกษาและส่งต่อระเบียบไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไปหรืออาจจัดครูที่ปรึกษา ตามดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนจบมัธยมศึกษาในแต่ละตอนหรือจนจบ 6 ปีการศึกษาก็ได้

2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) มีลักษณะดังนี้

2.1 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ไม่ได้เป็นแบบวัดหรือแบบทดสอบแต่เป็นเครื่องมือ สำหรับการคัดกรองด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น

2.2 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำ โดย พัฒนาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมันนี ซึ่งใช้กัน แพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงและความตรง จำนวนข้อไม่มากนัก คณะผู้จัดทำ ของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรพรรณพิมล หล่อตระกูล เป็นหัวหน้าคณะได้ทำการวิจัยเพื่อ วิเคราะห์ความเที่ยงและความตรงของแบบประเมินและหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทย แบบประเมินพฤติกรรมเด็กมี 3 ชุด ได้แก่

2.2.1 ชุดที่ครูเป็นผู้รายงานเด็ก

2.2.2 ชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้รายงานเด็ก

2.2.3 ชุดที่เด็กประเมินตนเอง

ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจเลือกใช้ชุดที่ นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียวหรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้รายงาน เพื่อความแม่นยำยิ่งขึ้น โดย ระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบ ประเมินทั้ง 3 ชุดพร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่ พอเพียงหรือเกิดกรณีที่ต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาที่อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จะทำให้ครูที่ปรึกษา ทราบข้อมูลของนักเรียนเป็นรายบุคคลในด้านต่างๆ ได้แก่ (1) ด้านความสามารถ (การเรียน ความสามารถอื่นๆ) (2) ด้านสุขภาพ (ร่างกายและจิตใจ) (3) ด้านครอบครัว (เศรษฐกิจและการ ค้ำครองนักเรียน) และ (4) ด้านอื่นๆ โดยวิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ได้แก่ (1) ระเบียบสะสม (2) แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) และวิธีการเครื่องมืออื่นๆ ได้แก่ การ สังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อที่ครูที่ปรึกษาจะได้ทราบข้อมูลพื้นฐาน ของนักเรียนเป็นรายบุคคล และจัดกิจกรรมพัฒนาและส่งเสริมนักเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพของ นักเรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

4.2 การคัดกรองนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551 : 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการคัดกรองนักเรียนว่าการคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2. กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหามาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหามาตามแต่กรณี

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาตรงกับปัญหาของนักเรียนและมีความรวดเร็ว ในการแก้ไขปัญหามา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหามาของนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้วาทนจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (sensitive) แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวว่า ขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไรหรือประสบกับปัญหาใดก็ตามและเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกอับอายหรือเสียหน้าของตนจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่น ๆ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้

กรมสุขภาพจิต (2551 : 17 - 18) ได้กล่าวถึงแนวทางการคัดกรองนักเรียนไว้ว่าเป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลเพื่อคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุมครู เพื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกันเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การคัดกรองนักเรียนจะทำให้สามารถจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มปกติ และ (2) กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งจะทำให้ครูที่ปรึกษาหาวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง และแก้ปัญหานักเรียนได้ตรงกับปัญหาและรวดเร็ว โดยครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาด้วย

4.3 การส่งเสริมนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551 : 19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมนักเรียนไว้ว่าการส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาและเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2551 : 19 - 22) ได้กล่าวถึงวิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียน สามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียน

ต้องดำเนินการ ได้แก่ การจัดกิจกรรมโฮมรูม (homeroom) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (classroom meeting) การจัดกิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นรายกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโฮมรูม อาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันและมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน การจัดกิจกรรมโฮมรูมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทำให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้นและเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดกับนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1. กำหนดกิจกรรมโฮมรูมโดยยึดความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ และเป็นเรื่องที่ทันสมัย

1.3 จัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐานทั้งก่อนการดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปแบบของการบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่น ๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจบันทึกในแผนการจัดกิจกรรมหรือในแบบฟอร์มบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสะดวกในการใช้

1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2. โรงเรียนได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมหรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรมทุกครั้งโดยมีจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ครูที่ปรึกษา ก็ดำเนินการตามนั้นแต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัยได้ด้วย

3. วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4. วิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสมการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเป็นการพบกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาดูแลอยู่เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระหว่างบ้าน โรงเรียนและผู้ปกครองด้วยกันการประชุมผู้ปกครองจะให้นักเรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานักเรียนโดยมีแนวทางการ ดังนี้

4.1 การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

4.2 การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุมใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน

และอาศัยกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน

4.3 การจัดกิจกรรมในการประชุม การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในที่ประชุมนั้น จำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนจึงจะมีกิจกรรมอื่นๆ ให้ผู้ปกครอง ได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.4 การสรุปผลและบันทึกการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ในการประชุมแต่ละครั้ง ครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารเป็นหลักฐานเพื่อประโยชน์นักเรียน ดังนี้

4.4.1 เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง

4.4.2 เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

4.4.3 เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นการสนับสนุนนักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยมีวิธีการและเครื่องมือในการส่งเสริมนักเรียน ดังนี้ (1) กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสำรวจความต้องการของนักเรียน และกำหนดหัวข้อในการจัดกิจกรรมโฮมรูมและประเมินผล/จัดทำรายงาน (2) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อร่วมมือกันในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากขึ้น และร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างใกล้ชิดและรวดเร็ว

4.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา

กรมสุขภาพจิต (2551 : 23) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียนไว้ว่าในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความสนใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกันแต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้นจำเป็นต้องให้ความสนใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียน จนกลายเป็นปัญหาสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของชุมชน สังคม ประเทศชาติต่อไป

การให้คำปรึกษาเบื้องต้นนักเรียนเป็นการช่วยเหลือผ่อนคลาปัญหาให้ลดน้อยลงทั้งด้านความรู้สึก ความคิดและการปฏิบัติตนของนักเรียนในทางที่ไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐาน ดังนี้

1. จิตวิทยาวัยรุ่น

2. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ

3. กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญ คือ การสร้างสัมพันธภาพการใช้คำถาม การรับฟังทั้งเนื้อหาและความรู้สึก

4. แนวทางการแก้ไขปัญหาของนักเรียนในแต่ละลักษณะของปัญหา โดยมีกระบวนการในการปรึกษา คือ การสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหา ยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นครูที่ปรึกษาควรปฏิบัติ ดังนี้

4.1 รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งอาจจะรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอกหรือโรงเรียนจัดอบรมให้

4.2 หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

4.3 ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ซึ่งในการป้องกันและแก้ปัญหานักเรียน นอกจากจะให้คำปรึกษาเบื้องต้นแล้ว การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน โดยมีแนวดำเนินการ คือ ครูที่ปรึกษาสามารถคิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหานักเรียนได้หลายแนวทางและที่สำคัญโดยจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

1. กิจกรรมเสริมหลักสูตร
2. กิจกรรมในห้องเรียน
3. กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
4. กิจกรรมซ่อมเสริม
5. กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง

สำหรับกิจกรรมตามข้อ 2,3 และ 5 ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนข้อ 1 และ 4 จำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน การพิจารณากิจกรรมที่ครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึง ความเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะปัญหา บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน สภาพของชั้นเรียน โรงเรียนชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ได้แก่ (1) การให้คำปรึกษาเบื้องต้น (2) การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ได้แก่ กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมซ่อมเสริม และกิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง โดยครูที่ปรึกษาดำเนินการเอง และขอความร่วมมือกับครูที่เกี่ยวข้องเพื่อการร่วมมือกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

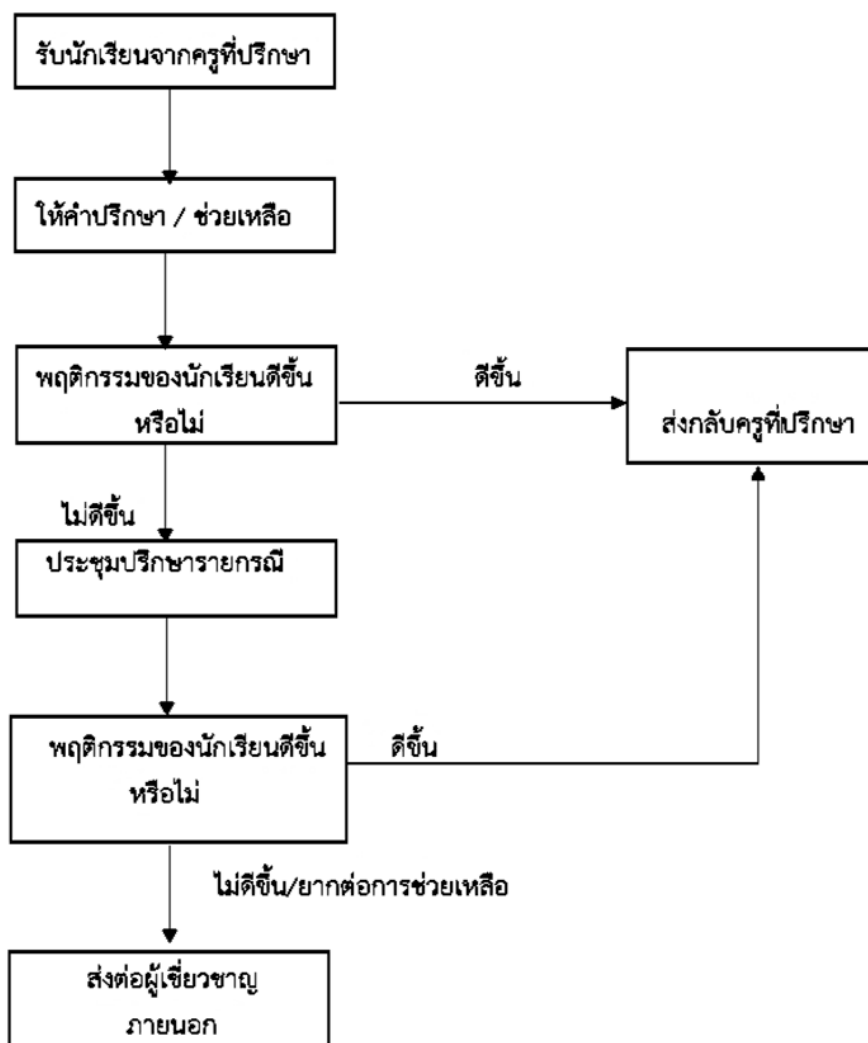
4.5 การส่งต่อนักเรียน

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4.4 นั้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ปัญหานักเรียนเป็นบอบบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

4.5.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา ได้แก่ ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น การส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหานักเรียนที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรม ที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างมีระบบและประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่กรณีที่ยากต่อการช่วยเหลืออีกก็ส่งต่อนอก

4.5.2 การส่งต่อนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยกำหนดกระบวนการแก้ไขปัญหานักเรียน ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงกระบวนการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหา นักเรียนของครูแนะแนว/ฝ่ายปกครอง

ที่มา : กรมสุขภาพจิต, 2551 : 27

แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษา การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางการพิจารณาส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

1. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้นหรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ

2. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา ได้แก่ นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมหรือการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใดๆ เป็นต้น

3. ปัญหาของนักเรียนเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึกความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

แนวทางการส่งต่อนักเรียนของครูที่ปรึกษามีแนวทางการ ดังนี้

1. ประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน เพื่อให้ผู้รับนักเรียนต่อได้เตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน

2. สรุบบันทึกข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นกับการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อ

หรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้รับช่วยเหลือนักเรียนต่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและการดำเนินงานของครูที่ปรึกษาที่ผ่านมาทำให้สะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

3. ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวลหรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความสบายใจ ยินดีรับความช่วยเหลือจากครูอื่นๆ ได้แก่ ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา เป็นต้น

4. ครูที่ปรึกษานัดหมายวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับการช่วยเหลือนักเรียนและส่งต่อให้เรียบร้อยเพื่อให้รับรู้วัน เวลา สถานที่ที่พบกัน

5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียนและความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การส่งต่อนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา โดยมีการส่งต่อนักเรียน 2 แบบ ดังนี้ (1) การส่งต่อภายในโดยครูที่ปรึกษาส่งต่อนักเรียนไปให้ครูที่สามารถช่วยเหลือได้ ได้แก่ ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง และ (2) การส่งต่อภายนอกโดยครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาที่รุนแรงยากต่อการช่วยเหลือ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก และแก้ปัญหาพฤติกรรม โดยครูที่ปรึกษาจะติดตามการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ควรทราบ

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ศึกษาข้อมูลจากการใช้	1. ระเบียบสะสม
1.1 ด้านความสามารถ	1. ระเบียบสะสม	2. แบบประเมินพฤติกรรม
1.1.1 การเรียน	2. แบบประเมินพฤติกรรม	เด็ก (SDQ)
1.1.2 ความสามารถอื่น ๆ	เด็ก (SDQ)	3. อื่นๆ ได้แก่
1.2 ด้านสุขภาพ	3. อื่น ๆ เช่น	3.1 แบบประเมินความ
1.2.1 ร่างกาย	3.1 แบบประเมินความ	ฉลาดทางอารมณ์
1.2.2 จิตใจ	ฉลาดทางอารมณ์	3.2 แบบสัมภาษณ์
1.2.3 พฤติกรรม	3.2 แบบสัมภาษณ์	นักเรียน
1.3 ด้านครอบครัว	นักเรียน	3.3 แบบสังเกต
1.3.1 เศรษฐกิจ	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม	พฤติกรรมนักเรียน
1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน	นักเรียน	3.4 แบบสัมภาษณ์
1.4 ด้านอื่น ๆ	3.4 แบบสัมภาษณ์	ผู้ปกครองและ
	ผู้ปกครองและ	เยี่ยมบ้านนักเรียน
	เยี่ยมบ้าน	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
2. การคัดกรองนักเรียน 2.1 กลุ่มปกติ 2.2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. วิเคราะห์ข้อมูลจาก 1.1 ระเบียบสะสม 1.2 แบบประเมิน พฤติกรรม (SDQ) 1.3 แหล่งข้อมูลอื่น ๆ 2. คัดกรองนักเรียนตาม เกณฑ์การคัดกรอง ของโรงเรียน	1. เกณฑ์การคัดกรอง นักเรียน 2. แบบสรุปผล การคัดกรองและ ช่วยเหลือนักเรียน เป็นรายบุคคล 3. แบบสรุปผล การคัดกรองนักเรียน เป็นห้องเรียน
3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. จัดกิจกรรมโฮมรูม (homeroom) 2. จัดประชุมครูที่ปรึกษา 3. จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครู พิจารณาว่าเหมาะสม	1. แนวทางการจัด กิจกรรมโฮมรูม (homeroom) 2. แนวทางการจัดประชุม ผู้ปกครองนักเรียน 3. แบบบันทึก/สรุป ผลกิจกรรม
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา (จำเป็นอย่างมากสำหรับ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา)	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อ การจัดกิจกรรมสำหรับ การป้องกันและช่วยเหลือ แก้ไขปัญหานักเรียน ได้แก่ 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริม หลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วย เพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับ ผู้ปกครองนักเรียน	1. แนวทางการจัด กิจกรรมเพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหานักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผล การคัดกรองและ ช่วยเหลือนักเรียน เป็นรายบุคคล 3. แบบบันทึกรายงาน ผลการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
5. การส่งต่อนักเรียน	ดำเนินการต่อไปนี้	1. แบบบันทึกการส่งต่อ
5.1 ส่งต่อภายใน	1. บันทึกการส่งนักเรียนไป	ของโรงเรียน
5.2 ส่งต่อภายนอก	ครูที่เกี่ยวข้องในการ ช่วยเหลือนักเรียนต่อไป เช่น ครูแนะแนว ครูปกครอง ครูประจำ วิชาการ ครูพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งต่อ ภายใน	2. แบบรายงานแจ้งผล การช่วยเหลือนักเรียน
	2. บันทึกการส่งนักเรียนไป ยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยครูแนะแนวหรือฝ่าย ปกครองเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการส่งต่อ ภายนอก	

ที่มา : กรมสุขภาพจิต, 2551 : 5

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559 : 14) ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากร ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐาน การทำงานที่ตรวจสอบได้

กระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ความหลากหลายของนักเรียนและนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่แตกต่างกัน ผ่านการหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลายลักษณะ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูอาจารย์มีความเข้าใจ นักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนและนำไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนา ส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย

2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการหาวิธีการที่เหมาะสมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น ด้วยความรวดเร็วและถูกต้องแม่นยำ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอาจจัดกลุ่มนักเรียนตามผลการคัดกรองเป็น 2, 3 หรือ 4 กลุ่มก็ได้ ตามขอบข่ายและเกณฑ์การคัดกรองที่โรงเรียนกำหนด เช่น ในกรณีที่แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติซึ่งควรได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนา

2.2 กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การป้องกันและแก้ไขตามกรณี

2.3 กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์ของการคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

2.4 กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะแสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเทียบกับผู้มีอายุในระดับเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความสามารถพิเศษนั้นจนถึงขั้นสูงสุด

3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลุ่มพิเศษให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ได้กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการได้แก่

3.1 การจัดกิจกรรมโฮมรูม

3.2 การเยี่ยมบ้าน

3.3 การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (classroom meeting)

3.4 การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.5 การส่งต่อ

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป การป้องกันและการแก้ไขปัญหานักเรียนนั้นมีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษา จำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ (1) การให้คำปรึกษาเบื้องต้น (2) การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้ การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยครูที่ปรึกษา อาจมีกรณีที่บางปัญหา มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการ ส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ปัญหานี้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งเพียงลำพัง ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข ซึ่งครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือการคัดกรองนักเรียนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาของนักเรียนในแต่ละกรณี

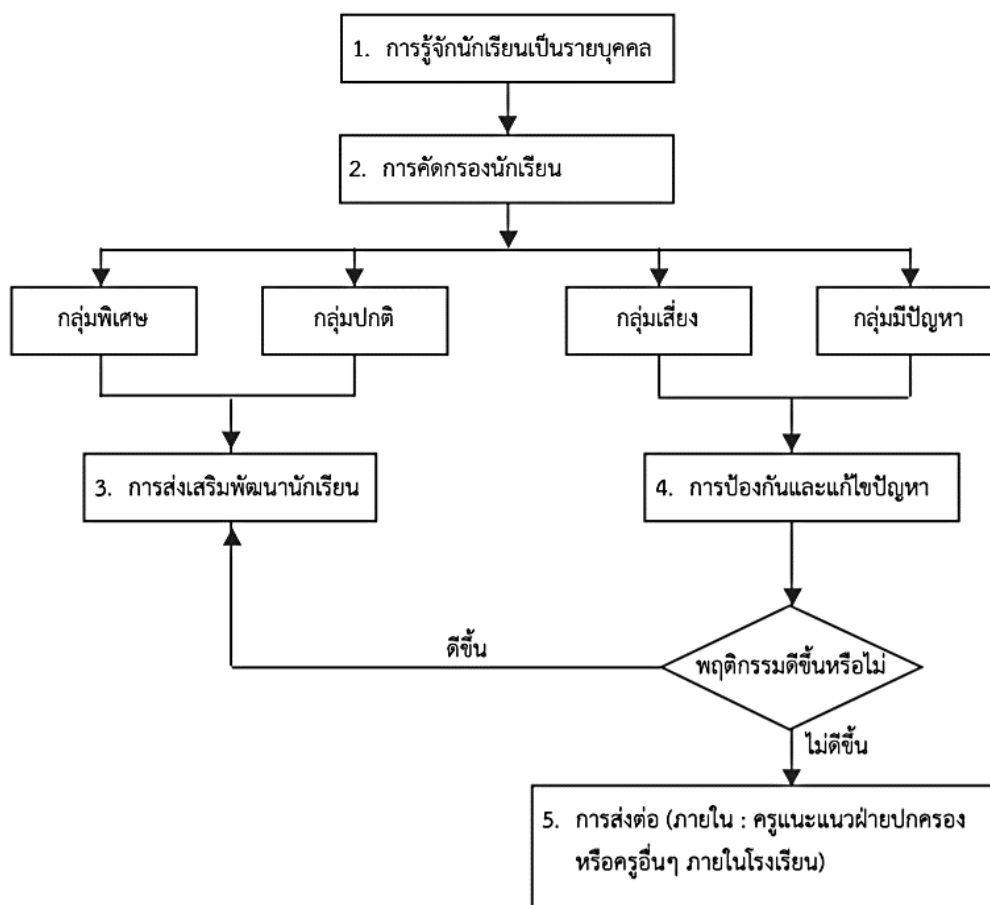
5. การส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

5.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา ได้แก่ ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น

5.2 การส่งต่อภายนอก โดยครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก หากพิจารณาเห็นว่าเป็นกรณีปัญหาที่มีความยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียนจะดูแลช่วยเหลือได้

ดังนั้น ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีกระบวนการและขั้นตอน ดังแผนภูมิที่ 4

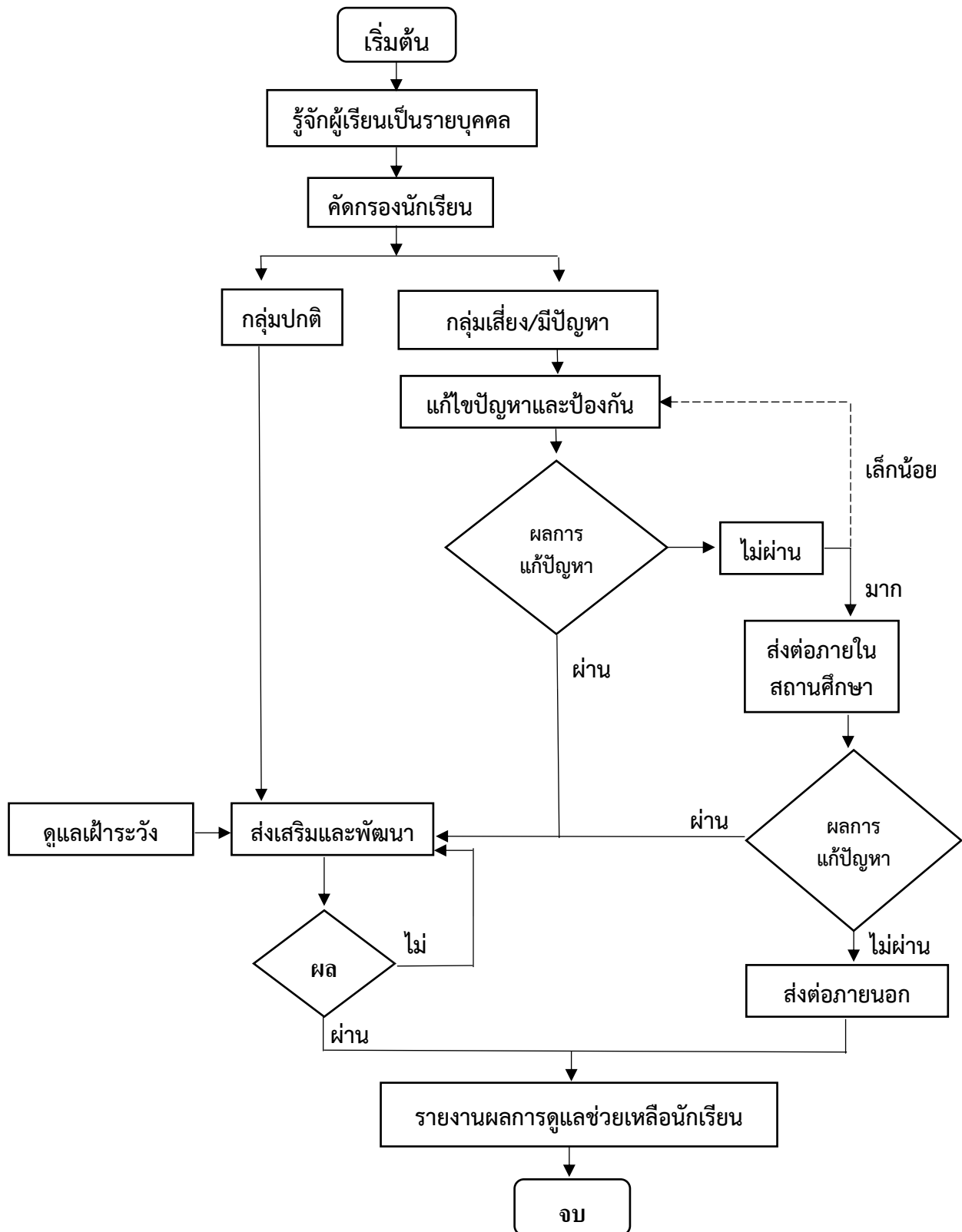
แผนภูมิที่ 4 แสดงกระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต, 2551 : 4

กระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ มีองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้ (1) การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองผู้เรียน (3) การป้องกันและแก้ปัญหา (4) การส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน และ (5) การส่งต่อผู้เรียน การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน มีการดำเนินการตามแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : คำนึ่ง ทองเกตุ และพัฒนา ทองเกตุ, 2563 : 3

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมี ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากโรงเรียน ซึ่งมีขั้นตอน จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมพัฒนา นักเรียน (4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ (5) การส่งต่อ แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าวมีความสำคัญ และวิธีการเครื่องมือที่แตกต่างกันออกไป แต่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ โดยมี ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของบุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน โดยมีวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายมีมาตรฐานคุณภาพ มีหลักฐาน การทำงานที่ตรวจสอบได้ มีการดำเนินงานเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มี คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่าง มีความสุข

5. ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : 1-3) กล่าวว่า ประโยชน์ของ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้ การพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมและการดำรงชีพอย่างมีความสุขในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวคือ ให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ด้วยความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ชุมชน สังคมและครอบครัว ของนักเรียนเอง ด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีผลกระทบต่อวิถี การดำรงชีวิตของคน ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น หลายครอบครัวมีเวลาและใกล้ชิดเพื่อดูแลอบรม สั่งสอนลูกหลานลดน้อยลง นักเรียนเองซึ่งเป็นเยาวชนที่มีประสบการณ์ในชีวิตไม่มากนัก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงทำให้เกิดปัญหากับตนเองและสังคมได้ง่าย ดังนั้นความจำเป็นในการสร้าง ระบบภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง การมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจน จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับระบบการจัดการเรียนการสอน

กรมสุขภาพจิต (2554 : 3) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
4. นักเรียนเรียนรู้มีความสุข
5. นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

มธุริน แผลงจันทิก (2554 : 13) กล่าวถึงประโยชน์ของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีต่อนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และประเทศชาติไว้ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตและ สภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึงได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้

และความสามารถพิเศษ ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัว มีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนผู้ปกครอง

2. ครูตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียนมีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา มีความรักศรัทธาในวิชาชีพครู

3. ผู้บริหารรู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียน หลักสูตรสถานศึกษาและคุณภาพการจัดการศึกษามีรูปแบบกระบวนการพัฒนาและการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วม

4. โรงเรียนมีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาได้รับการยอมรับการสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชน บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

5. ผู้ปกครอง ชุมชนตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน เข้าใจถึงวิธีการอบรม สั่งสอนบุตรหลาน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานและบุคคลในชุมชน มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลานเป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง

6. เขตพื้นที่การศึกษาพัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล ประเมินผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีระบบข้อมูลสารสนเทศทั้งข้อมูลระดับบุคคลและระดับโรงเรียนเพื่อพัฒนางานต่อไป

7. ประเทศชาติ นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญาและมีความสุขมีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานต่าง ๆ ประชาชนมีคุณภาพเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ

ศิริ โชคสกุล (2559 : 26) กล่าวว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้

1. ประโยชน์ต่อนักเรียน

นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงตรงกับสภาพปัญหา อีกทั้งยังได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาการด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง และควบคุมตนเองได้ มีสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปได้อย่างดีและอบอุ่น ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

2. ประโยชน์ต่อครู

เมื่อครูได้ทำตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแล้วจะเห็นความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และนำข้อมูลของนักเรียนนั้นมาเป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มต่างๆ ให้ตรงกับปัญหา

3. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นภายในโรงเรียนหรือภายนอกโรงเรียน ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนจะทำให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลานอีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีกับบุตรหลานและบุคคลในชุมชน

4. ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

ทางผู้บริหารโรงเรียนจะได้รับทราบข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน ไม่ว่าจะจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันปัญหานักเรียน การแก้ปัญหาให้นักเรียน จนถึงการส่งต่อนักเรียน ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนสำหรับการกำหนดแนวทางการพัฒนานักเรียน หลักสูตร และคุณภาพการจัดการศึกษา

5. ประโยชน์ต่อโรงเรียน

เมื่อโรงเรียนมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ดี จะได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร องค์กรที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจะร่วมมือกันในการป้องกันปัญหา และแก้ไขปัญหาโดยดำเนินการควบคู่ไปกับระบบการจัดการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประโยชน์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ นักเรียนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างทั่วถึง ครู ได้รับความรู้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน โดยนำข้อมูลนั้นมากำหนดเป็นแนวทางเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและครูมีการร่วมมือกันในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ปรีกษาและ ร่วมกันหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและผู้บริหาร สามารถใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้โรงเรียนได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และความร่วมมือจากชุมชน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส

โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ปีการศึกษา 2561 – ปีการศึกษา 2563 มีดังนี้

1. โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ปีการศึกษา 2561 (โรงเรียนวัดราชโอรส, 2561 : 52-54) มีดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัด ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เนื่องจากสภาพในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ส่งผลกระทบให้เด็กและเยาวชนที่ไม่สามารถปรับตัวและขาดการดูแล อบรมสั่งสอนจากครอบครัวที่ไม่มีเวลาอันเนื่องมาจากรายได้ในครอบครัวน้อย จึงทำให้มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันเกิดปัญหาที่เกิดกับเด็กและเยาวชนมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทะเลาะวิวาท พฤติกรรมเลียนแบบที่ไม่ดี ปัญหาการละเมิดทางเพศ การคบเพื่อน ส่งผลให้นักเรียนไม่สนใจเรียนและมีผลการเรียนต่ำ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาทุกๆ ฝ่ายต้องเห็นความสำคัญ ให้ความสนใจ มาดูแล เอาใจใส่และเข้าใจเด็กให้มากยิ่งขึ้น

พ่อและแม่ถือว่าเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดจะต้องให้ความรัก ดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมีความสุขที่อยู่กับครอบครัวและต้องมีการประสานขอความช่วยเหลือจากโรงเรียน เพื่อร่วมกันดูแล ภายในโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่นักเรียนเข้ามาศึกษาหาความรู้ พบเพื่อนฝูง เป็นจำนวนมาก ซึ่งจำเป็นที่ครูจะต้องศึกษาพฤติกรรม สังเกตความเปลี่ยนแปลงในตัว of นักเรียน โดยเฉพาะครูที่ปรึกษาที่ใกล้ชิดกับนักเรียน พบกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้รู้และเข้าใจในตัวนักเรียนมากกว่าใครอื่น สามารถที่จะให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีความสุขทางกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

โรงเรียนวัดราชโอรส ได้ดำเนินการตามโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเร่งด่วน ภายใต้สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีความสุข

มีความสามารถทางสติปัญญา เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งเสริมครูและผู้ปกครองให้มีศักยภาพ ในการร่วมกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อดำเนินกิจกรรมระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม

1.2.2 เพื่อประเมินความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมของโครงการระบบการดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน

1.2.3 เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

1.3 เป้าหมาย

3.1.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ

1) ครู จำนวน 124 คน

2) นักเรียน จำนวน 2,706 คน

3.2.1 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1) นักเรียนโรงเรียนวัดราชโอรสทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

ตามสภาพความเป็นจริง

2) โรงเรียนมีระบบข้อมูล สารสนเทศ สามารถทำการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และได้รับรางวัลสถานศึกษาที่มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยอดเยี่ยม

1.4 สถานที่ดำเนินการ

โรงเรียนวัดราชโอรส แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

1.5 ระยะเวลาดำเนินการ

16 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2562

1.6 การดำเนินงาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการดำเนินงานปีการศึกษา 2561

ขั้นตอน ดำเนินการ/กิจกรรม	งบ ประมาณ	ระยะเวลาดำเนินการ										ผู้รับผิดชอบ	
		พ.ศ.2561					พ.ศ.2562						
		พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	
ชั้นวางแผน (P)													
1. เสนอโครงการ/กิจกรรม		↔											คณะผู้บริหาร
2. ประชุมวางแผน		↔											กลุ่มบริหารงานบุคคล
3. มอบหมายการปฏิบัติงาน		↔											
ขั้นตอนการดำเนินการ (D)													
1. วิเคราะห์สภาพปัญหา		↔											คณะผู้บริหาร
2. สร้างความตระหนักและความเข้าใจกับครูและบุคลากร		↔											กลุ่มบริหารงานบุคคล และคณะกรรมการ รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคล
3. ดำเนินงานตามโครงการ													
3.1 กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	10,560		←									→	นางสาวสุภาภรณ์ สุดแสง หัวหน้าระดับชั้นม.1 - 6
3.2 กิจกรรมห้องเรียนสีเขียว	26,600		←									→	นายพีระพงษ์ ภูนามน
3.3 กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	32,880		←									→	นางสาวสุภัคชา สรรพคุณ
3.4 กิจกรรมเสริมสร้างความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้	51,400		←									→	นายสุกชัย ปิ่นมณี
3.5 กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	23,600		←									→	นายนพพร แสงทอง
3.6 กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม	5,000		←									→	นางสาวปิ่นชญา คำแก้ว
R.o. Student care													
ขั้นติดตามและประเมิน (C)													
1. นิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ													
2. ประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน										↔			รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
3. เขียนรายงานผลการดำเนินงาน													
ขั้นการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (A)													
1. ประชุมวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค											↔		รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
2. ปรับปรุงแก้ไขปัญหา สรุปแนวทาง เพื่อวางแผนพักรังต่อไป													

1.7 งบประมาณ

การดำเนินโครงการโรงเรียนวัดราชโอรส เริ่มตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 จนถึงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ใช้งบประมาณที่ได้จากเงินอุดหนุนการศึกษา เงินตามโครงการระดมทรัพยากร และเงินบริจาค โรงเรียนวัดราชโอรส ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงงบประมาณการดำเนินงานปีการศึกษา 2561

กิจกรรม	จำนวนเงิน (บาท)
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	10,560
2. กิจกรรมห้องเรียนสีเขียว	26,600
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	32,880
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	51,400
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	23,600
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O.Student care	5,000
รวม	150,040

1.8 ผู้รับผิดชอบ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผู้รับผิดชอบกิจกรรมการดำเนินงานปีการศึกษา 2561

โครงการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	นางสาวสุภาภรณ์ สุตแสง
2. กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	นายพีระพงษ์ ภูนามน
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	นางสาวสุภัคชา สรรพคุณ
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	นายสุภชัย ปิ่นมณี
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	นายนพพร แสงทอง
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O.Student care	นางสาวปณชญา คำแก้ว

1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.9.1 การดำเนินกิจกรรมของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม เป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่ตั้งไว้สำเร็จลุล่วง

1.9.2 ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยอยู่ในระดับดีขึ้นไปทุกกิจกรรม

1.9.3 สถานศึกษาได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

2. โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดราชโอรส ปีการศึกษา 2562 (โรงเรียนวัดราชโอรส, 2562 : 60-63) มีดังนี้

2.1 หลักการและเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดจุดเน้น เพื่อการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติในปี พ.ศ. 2562 เป็นปีแห่งการรู้จักรัก เข้าใจ ห่วงใย ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ทำให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัด ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อตอบสนองนโยบายและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้นนอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดกับนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแข่งขันทุกรูปแบบ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวลความเครียด ซึ่งล้วนแต่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนจนนำไปสู่การเกิดปัญหา และสภาวะวิกฤติทางสังคม

ดังนั้นโรงเรียนวัดราชโอรส จึงได้ดำเนินการตามโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเร่งด่วนภายใต้สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนให้มีทักษะในการดำรงชีวิต

2.2 วัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อดำเนินกิจกรรมระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม

2.2.2 เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2.3 เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

2.3 เป้าหมาย

2.3.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ

- 1) ครู จำนวน 140 คน
- 2) นักเรียน จำนวน 2,759 คน

2.3.2 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1) นักเรียนโรงเรียนวัดราชโอรสทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสมตามสภาพความเป็นจริง

2) โรงเรียนมีระบบข้อมูล สารสนเทศ สามารถทำการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และได้รับรางวัลสถานศึกษาที่มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยอดเยี่ยม

2.4 สถานที่ดำเนินการ

โรงเรียนวัดราชโอรส แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

2.5 ระยะเวลาดำเนินการ

16 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2563

2.6 การดำเนินงาน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงการดำเนินงานปีการศึกษา 2562

ขั้นตอน ดำเนินการ/กิจกรรม	งบ ประมาณ	ระยะเวลาดำเนินการ											ผู้รับผิดชอบ
		พ.ศ.2562						พ.ศ.2563					
		พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	
ขั้นวางแผน (P)													คณะผู้บริหาร กลุ่มบริหารงานบุคคล
1. เสนอโครงการ/กิจกรรม		↔											
2. ประชุมวางแผน		↔											
3. มอบหมายการปฏิบัติงาน		↔											คณะผู้บริหาร กลุ่มบริหารงานบุคคล และคณะกรรมการ รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคล
ขั้นตอนการดำเนินการ (D)													
1. วิเคราะห์สภาพปัญหา		↔											
2. สร้างความตระหนักและความ เข้าใจกับครูและบุคลากร		↔											นางสาวสุภาภรณ์ สุดแสง หัวหน้าระดับชั้นม.1 - 6 นายพีระพงษ์ ภูนามน นางสาวสุกัญญา สรรพคุณ นายสุชัย ปิ่นมณี นายนพพร แสงทอง นางสาวปิ่นชญา คำแก้ว
3. ดำเนินงานตามโครงการ		↔											
3.1 กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน	10,800	↔											
3.2 กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	27,000	↔											
3.3 กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	40,000	↔											
3.4 กิจกรรมเสริมสร้างความปลอดภัย และพัฒนาแหล่งเรียนรู้	50,000	↔											
3.5 กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	25,000	↔											
3.6 กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม	5,000	↔											
R.o. Student care													
ขั้นติดตามและประเมิน (C)													รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
1. นิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ		↔											
2. ประเมินและสรุปผลการ ดำเนินงาน		↔											
3. เขียนรายงานผลการดำเนินงาน		↔											รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
ขั้นการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (A)													
1. ประชุมวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค		↔											
2. ปรับปรุงแก้ไขปัญหา สรุปแนวทาง เพื่อ วางแผนพักรังต่อไป		↔											

2.7 งบประมาณ

การดำเนินโครงการโรงเรียนวัดราชโอรส เริ่มตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 จนถึงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ใช้งบประมาณที่ได้จากเงินอุดหนุนการศึกษา เงินตามโครงการระดมทรัพยากร และเงินบริจาค โรงเรียนวัดราชโอรส ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงงบประมาณการดำเนินงานปีการศึกษา 2562

กิจกรรม	จำนวนเงิน (บาท)
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	10,800
2. กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	27,000
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	40,000
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	50,000
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	25,000
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O.Student care	5,000
รวม	157,800

2.8 ผู้รับผิดชอบ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงผู้รับผิดชอบกิจกรรมการดำเนินงานปีการศึกษา 2562

โครงการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	นางสาวสุภาภรณ์ สุตแสง
2. กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	นายพีระพงษ์ ภูนามน
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	นางสาวสุภัคชา สรรพคุณ
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	นายสุภชัย ปิ่นมณี
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	นายนพพร แสงทอง
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรมการ R.O.Student care	นางสาวปณชญา คำแก้ว

2.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

2.9.1 การดำเนินกิจกรรมของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม เป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่ตั้งไว้ สำเร็จลุล่วง

2.9.2 ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยอยู่ในระดับดีขึ้นไป ทุกกิจกรรม

2.9.3 สถานศึกษาได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

3. โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ปีการศึกษา 2563 (โรงเรียนวัดราชโอรส, 2563 : 51-53) มีดังนี้

3.1 หลักการและเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดจุดเน้นเพื่อการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติในปี พ.ศ. 2563 เป็นปีแห่งการห่วงใย ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ดูแลช่วยเหลือนักเรียนและความปลอดภัยในโรงเรียน ทำให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัด ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อตอบสนองนโยบายและแก้ไขปัญหาในนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านความปลอดภัย ด้านสิ่งเสพติด เป็นต้น

เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแข่งขันทุกรูปแบบก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด ซึ่งล้วนแต่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคน จนนำไปสู่การเกิดปัญหาและสภาวะวิกฤติทางสังคม ดังนั้น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้มีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนให้มีทักษะในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นที่ทุกโรงเรียนในฐานะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้เรียน และแก้วิกฤติสังคม จึงนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาโรงเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีทักษะการดำรงชีวิต

ดังนั้นโรงเรียนวัดราชโอรส จึงได้ดำเนินการตามโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนการดำเนินงานชัดเจนพร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐานคุณภาพ และมี

หลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากร ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

3.2 วัตถุประสงค์

3.2.1 เพื่อดำเนินกิจกรรมระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม

3.2.2 เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมของโครงการ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.2.3 เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

3.3 เป้าหมาย

3.3.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ

- 1) ครู จำนวน 135 คน
- 2) นักเรียน จำนวน 2,929 คน

3.3.2 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1) นักเรียนโรงเรียนวัดราชโอรสทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ตามสภาพความเป็นจริง

2) โรงเรียนมีระบบข้อมูล สารสนเทศ สามารถทำการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และได้รับรางวัลสถานศึกษาที่มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยอดเยี่ยม

3.4 สถานที่ดำเนินการ

โรงเรียนวัดราชโอรส แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

3.5 ระยะเวลาดำเนินการ

16 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2564

3.6 การดำเนินงาน ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงการดำเนินงานปีการศึกษา 2563

ขั้นตอน ดำเนินการ/กิจกรรม	งบ ประมาณ	ระยะเวลาดำเนินการ											ผู้รับผิดชอบ
		พ.ศ.2563						พ.ศ.2564					
		พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	
ขั้นวางแผน (P)													คณะผู้บริหาร กลุ่มบริหารงานบุคคล
1. เสนอโครงการ/กิจกรรม		↔											
2. ประชุมวางแผน		↔											
3. มอบหมายการปฏิบัติงาน		↔											คณะผู้บริหาร กลุ่มบริหารงานบุคคล และคณะกรรมการ รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคล
ขั้นตอนการดำเนินการ (D)													
1. วิเคราะห์สภาพปัญหา		↔											
2. สร้างความตระหนักและความ เข้าใจกับครูและบุคลากร		↔											นางสาวสุภาภรณ์ สุดแสง หัวหน้าระดับชั้นม.1 - 6 นายพีระพงษ์ ภูนามน นางสาวสุกัญญา สรรพคุณ นายสุชัย ปิ่นมณี นายณพพร แสงทอง นางสาวปิ่นชญา คำแก้ว
3. ดำเนินงานตามโครงการ		↔											
3.1 กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน	20,000	↔											
3.2 กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	27,500	↔											
3.3 กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	45,000	↔											
3.4 กิจกรรมเสริมสร้างความปลอดภัย และพัฒนาแหล่งเรียนรู้	65,000	↔											
3.5 กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	30,000	↔											
3.6 กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม	5,000	↔											
R.o. Student care													รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
ขั้นติดตามและประเมิน (C)													
1. นิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ		↔											
2. ประเมินและสรุปผลการ ดำเนินงาน		↔											
3. เขียนรายงานผลการดำเนินงาน		↔											
ขั้นการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (A)													รองผู้อำนวยการกลุ่ม บริหารงานบุคคลและ คณะกรรมการ
1. ประชุมวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค		↔											
2. ปรับปรุงแก้ไขปัญหา สรุปแนวทาง เพื่อ วางแผนพักรั้งต่อไป		↔											

3.7 งบประมาณ

การดำเนินโครงการโรงเรียนวัดราชโอรส เริ่มตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 จนถึงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ใช้งบประมาณที่ได้จากเงินอุดหนุนการศึกษา เงินตามโครงการระดมทรัพยากร และเงินบริจาค โรงเรียนวัดราชโอรส ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงงบประมาณการดำเนินงานปีการศึกษา 2563

กิจกรรม	จำนวนเงิน (บาท)
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	20,000
2. กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	27,500
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	45,000
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	65,000
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	30,000
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O.Student care	5,000
รวม	192,500

3.8 ผู้รับผิดชอบ ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงผู้รับผิดชอบกิจกรรมการดำเนินงานปีการศึกษา 2563

โครงการ/กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
1. กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	นางสาวสุภาภรณ์ สุดแสง
2. กิจกรรมห้องเรียนสีขาว	นายพีระพงษ์ ภูนามน
3. กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน	นางสาวสุภัคชา สรรพคุณ
4. กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน	นายสุภชัย ปิ่นมณี
5. กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	นายนพพร แสงทอง
6. กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O.Student care	นางสาวปิ่นชญา คำแก้ว

3.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

3.9.1 การดำเนินกิจกรรมของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 กิจกรรม เป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่ตั้งไว้สำเร็จลุล่วง

3.9.2 ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกิจกรรมของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยอยู่ในระดับดี ขึ้นไปทุกกิจกรรม

3.9.3 สถานศึกษาได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ

ดังนั้น โรงเรียนวัดราชโอรส ได้จัดทำโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2561 – ปีการศึกษา 2563 ประกอบด้วยกิจกรรมหลักจำนวน 6 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (2) กิจกรรมห้องเรียนสีขาว (3) กิจกรรมเสริมสร้างนักเรียน (4) กิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน (5) กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา และ (6) กิจกรรมพัฒนานวัตกรรม R.O. Student Care เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียนมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สามารถพึ่งตนเองได้ ห่างไกลยาเสพติดและอบายมุขทั้งปวง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

1. ความหมายของโครงการ

นักวิชาการให้ความหมายของโครงการ ไว้หลายท่าน ดังนี้

เกรย์ และลาร์สัน (Gray and Larson, 2000 : 4) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง โครงการที่มีความซับซ้อนในการกำหนดรายละเอียด โดยไม่ใช่เป็นการทำงานประจำและเป็นการพยายามดำเนินการเพียงครั้งเดียวภายใต้เวลา งบประมาณ ทรัพยากรและข้อจำกัดการดำเนินการเฉพาะ

พิชิต ฤทธิจรรุญ (2557 : 5) กล่าวว่าโครงการ คือ การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัด มีกิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสม มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานโครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน

วราภรณ์ จิรชีพพัฒนา (2559 : 1-10) ได้ให้ความหมายว่า โครงการ หมายถึง ความพยายาม (การกระทำ) ชั่วคราวที่ใช้เพื่อสร้างผลิตผล บริการหรือผลลัพธ์ที่มีลักษณะพิเศษ ไม่เหมือนใคร โครงการมีลักษณะที่ไม่เหมือนกันชั่วคราว และพัฒนาแบบค่อยๆ เพิ่ม โครงการต้องการทรัพยากรมีผู้สนับสนุน

โครงการและเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย ข้อจำกัดของการบริหารโครงการ คือ การบริหารขอบเขต เวลาและค่าใช้จ่ายโครงการ

ครุฑิต มาลัยวงศ์ (2562 : 1) โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่ทำภายในระยะเวลา จำกัด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์โดยใช้เพียงงบประมาณที่กำหนดไว้

สมคิด พรหมจ้อย (2563 : 23) ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง หน่วยของแผนงาน หรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอนและมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ โครงการ ประกอบด้วยงานและกิจกรรม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง แผนหรือแนวทางในการดำเนินงานกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ประสบผลสำเร็จ มีระยะเวลาในการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีผู้รับผิดชอบให้กิจกรรมดำเนินไปตามโครงการที่กำหนดไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์

2. ลักษณะของโครงการที่ดี

ลักษณะโครงการที่ดีนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ในกระบวนการจัดทำโครงการ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะโครงการที่ดีไว้ ดังนี้

พิสนุ พองศรี (2556 : 38) ได้กล่าวถึง ลักษณะของโครงการที่ดีไว้ว่า โครงการที่ดีจะเอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงาน โดยให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า ถ้ามีปัจจัยอื่นสนับสนุนโครงการที่ดี ควรมีลักษณะ 9 ประการ ดังนี้

1. มีพื้นฐานมาจากข้อมูลที่เป็นจริงและผ่านการวิเคราะห์แล้ว
2. สนองตอบความต้องการประชาชนหรือผู้รับบริการ
3. สามารถแก้ปัญหา พัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานได้
4. มีรายละเอียดของวัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจนและมีความเป็นไปได้สูง
5. สารของโครงการมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เช่น วัตถุประสงค์สอดคล้องกับปัญหา

กิจกรรมหรือวิธีการดำเนินงานสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น

6. มีรายละเอียดโครงการเพียงพอ เข้าใจง่ายและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้สะดวก
7. มีระยะเวลาแน่นอนในการดำเนินงานทั้งเริ่มต้นและสิ้นสุด
8. ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
9. สามารถติดตามประเมินผลได้

สมคิด พรหมจ้อย (2554 : 23-24) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับโครงการที่ดีจะต้องประกอบไปด้วย ลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ของโครงการหนึ่ง ๆ อาจมีหลายข้อ

2. มีความเป็นเอกเทศ โครงการแต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการดำเนินงานและความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

3. มีการกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกัน โครงการหนึ่งๆ จะต้องมีการดำเนินงานต่างๆ ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป ตั้งแต่เริ่มโครงการจนสิ้นสุดโครงการที่เป็นระบบและมีระเบียบ

4. มีการระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงาน ทั้งทรัพยากรด้านบุคคลและแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนโครงการ งบประมาณและแหล่งเงินทุนที่จะนำมาดำเนินการ

5. มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน โครงการจะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้น ว่าเริ่มโครงการเมื่อใด และจะดำเนินงานต่อไปจนถึงระยะเวลาใด อันเป็นเวลาสิ้นสุดโครงการ จึงไม่ใช่เป็นงานที่ทำประจำไปเรื่อย ๆ แต่มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างแน่นอน

6. สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นโครงการเลื่อนลอยหรือสวาทหุ นำไปปฏิบัติไม่ได้

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ (2559 : 11-12) ได้นำเสนอลักษณะของโครงการที่ดีไว้ดังนี้

1. สามารถแก้ไขปัญหาของหน่วยงานหรือองค์กร
2. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถดำเนินงานและปฏิบัติได้
3. รายละเอียดของโครงการต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของโครงการต้องสอดคล้องกับหลักการและเหตุผล วิธีดำเนินงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น
4. รายละเอียดของโครงการสามารถเข้าใจง่ายสะดวกต่อการดำเนินงานโครงการ
5. เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ แผนงาน นโยบายของสถาบัน สามารถติดตามและประเมินผลได้
6. รายละเอียดของโครงการต้องเข้าใจง่ายมีการใช้ภาษาที่เข้าใจกันทั่วไป
7. มีการระบุทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานทั้งทรัพยากรด้านบุคคล ทรัพยากรที่สนับสนุนโครงการ งบประมาณ และแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน
8. มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน โครงการจะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นว่าเริ่มโครงการเมื่อใดและจะดำเนินงานต่อไปจนถึงระยะเวลาใดอันเป็นเวลาสิ้นสุดโครงการ จึงไม่ได้เป็นงานที่ทำประจำไปเรื่อยๆ แต่มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างแน่นอน

9. มีวิธีการประเมินผลที่ชัดเจน

สิรินทร แก้วขำ (2562 : 1) ลักษณะที่ดีของโครงการมีดังต่อไปนี้

1. สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาขององค์กรหรือหน่วยงานได้
2. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถดำเนินงานและปฏิบัติได้
3. รายละเอียดของโครงการต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของโครงการต้องสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลวิธีการดำเนินงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น
4. รายละเอียดของโครงการสามารถเข้าใจได้ง่ายสะดวกต่อการดำเนินงานตามโครงการ
5. เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้สอดคล้องกับแผนงานหลักขององค์กรและสามารถติดตามประเมินผลได้
6. โครงการต้องกำหนดขึ้นจากข้อมูลที่มีความเป็นจริงและเป็นข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ
7. โครงการต้องได้รับการสนับสนุนในด้านทรัพยากรและการบริหารอย่างเหมาะสม
8. โครงการต้องมีระยะเวลาในการดำเนินงาน กล่าวคือ ต้องระบุถึงวันเวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะโครงการที่ดีจะต้องเอื้อประโยชน์ที่คุ้มค่าต่อหน่วยงานโดยโครงการที่ดีจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนสามารถดำเนินงานและปฏิบัติได้ มีระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจน สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรได้อย่างถูกต้อง และต้องสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการได้

3. องค์ประกอบของโครงการ

โครงการทั่วไปและโครงการทางการศึกษาจะมีองค์ประกอบสำคัญๆ คล้ายคลึงกัน แต่การเขียนมีหลายวิธี นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงองค์ประกอบของโครงการไว้ ดังนี้

พิสนุ พงศ์ศรี (2554 : 158) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ได้แก่ (1) ชื่อโครงการ (2) หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ (3) ระยะเวลาดำเนินโครงการ (4) หลักการและเหตุผล (5) วัตถุประสงค์ (6) เป้าหมาย (7) สถานที่ดำเนินงาน (8) วิธีดำเนินงาน (9) งบประมาณ (10) การติดตามประเมินผล (11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ (12) ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ และ (13) อื่นๆ

สมคิด พรหมจ้อย (2554 : 25) ได้กล่าวไว้ว่า การเขียนโครงการที่ดีจำเป็นต้องแสดงรายละเอียดโครงสร้างหรือองค์ประกอบของโครงการ ได้แก่ (1) ชื่อโครงการ (2) หลักการและเหตุผล (3) วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ (4) ขอบเขตของโครงการ (5) วิธีดำเนินการ (6) ระยะเวลาในการดำเนินงานโครงการ (7) งบประมาณ (8) การติดตามประเมินผลโครงการ (9) ผู้รับผิดชอบโครงการ (10) ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น และ (11) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2561 : 15) ได้อธิบาย องค์ประกอบของโครงการ มี 11 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ชื่อโครงการ เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ทราบในเบื้องต้นถึงโครงการที่จะดำเนินการ ชื่อโครงการควรเป็นชื่อที่ชัดเจน กระชับ และเข้าใจง่าย

2. ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการบ่งบอกหัวหน้าโครงการหรือผู้รับผิดชอบโครงการควรจะระบุชื่อบุคคล รวมทั้งตำแหน่งและหน้าที่ ไม่ควรระบุเป็นชื่อของหน่วยงานเพียงอย่างเดียวเพราะอาจเกิดความยากลำบากในการติดตามหาผู้รับผิดชอบโครงการ

3. หลักการและเหตุผล เป็นการอธิบายถึงที่มา ปัญหา และเหตุจำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำโครงการ โดยมีข้อมูลมาสนับสนุน นอกจากนั้นควรชี้แจงถึงผลที่จะได้รับการดำเนินการด้วย

4. วัตถุประสงค์ คือ สิ่งที่ต้องการจะได้รับหรือผลงานที่ได้จากการดำเนินโครงการ โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับภารกิจขององค์กรด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจงซึ่งควรประกอบไปด้วย SMART ดังนี้

4.1 S = Specific หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีความชัดเจน เป็นรูปธรรม มีความเป็นไปได้ในการดำเนินงานโครงการ

4.2 M = Measurable คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถวัดและประเมินผลงานได้

4.3 A = Attainable คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถทำให้บรรลุได้

4.4 R = Realistic คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง

4.5 T = Timely คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีการกำหนดกรอบเวลาที่แน่นอน

5. เป้าหมาย คือ ผลลัพธ์สุดท้ายที่จะได้รับการดำเนินการซึ่งเป็นการกำหนดในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ และอาจจะเป็นจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการหรือจำนวนผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการก็ได้

6. วิธีดำเนินการ เป็นสิ่งที่ระบุถึงลำดับขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมย่อยต่าง ๆ ของโครงการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

7. ระยะเวลาดำเนินการ เป็นการบ่งบอกถึงระยะเวลาการดำเนินโครงการที่ตั้งไว้ โดยมีจุดบอกเวลาตั้งแต่เริ่มต้นและสิ้นสุด

8. งบประมาณ เป็นการประมาณการค่าใช้จ่ายในการจัดทำโครงการ โดยอาจจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ เช่น ค่าดำเนินโครงการ ค่าบริหารจัดการโครงการ ค่าติดตามและประเมินผล เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องระบุแหล่งที่มาของงบประมาณที่ได้รับด้วยว่ามาจากแหล่งใด

9. สถานที่ เป็นการระบุสถานที่หรือพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยจำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนและเจาะจง

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือสิ่งที่ได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมถ้าดำเนินโครงการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยต้องระบุให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

11. การประเมินผล เป็นการระบุวิธีการประเมินหรือประเด็นที่ควรประเมิน เพื่อจะได้ทราบว่าโครงการที่จัดทำนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของโครงการประกอบด้วยรายละเอียดต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจพิจารณาโครงการ และช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการเห็นทิศทางการปฏิบัติงาน การจัดทำโครงการมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ชื่อโครงการ ความสำคัญและที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม รายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินงาน ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4. ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ เป็นคำที่เกิดจากการรวมคำว่าโครงการ (project) ซึ่งหมายถึง แผนหรือเค้าโครงที่กำหนดไว้และในบางตำรามีความหมายเช่นเดียวกับแผนงาน (program) ซึ่งหมายถึง แผนงานที่มีรายละเอียดปฏิบัติที่ชัดเจน ส่วนคำว่า การประเมินหรือการประเมินผล (evaluation) หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อนำคำสองคำนี้มารวมกันจึงเป็นศัพท์ทางวิชาการว่า การประเมินโครงการ (project of program evaluation) จากการศึกษาในนักวิชาการให้ความหมายของคำว่า การประเมินโครงการไว้หลายท่าน ดังนี้

พิสนุ พองศรี (2556 : 68) กล่าวถึงความหมายของการประเมินโครงการโดยรายละเอียดตามช่วงเวลาของการดำเนินการ ดังนี้

การประเมินก่อนดำเนินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการโดยการนำเสนอสารสนเทศ หรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินใจทำโครงการทดลองหรือนำร่อง ปรับเปลี่ยน หรือระงับโครงการ

การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการโดยการนำเสนอสารสนเทศ หรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อปรับปรุงโครงการให้ประสบความสำเร็จ

การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการโดยการนำเสนอสารสนเทศ หรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อขยายผลปรับเปลี่ยนก่อนจะดำเนินการต่อไปหรือยกเลิกโครงการ

พิชิต ฤทธิจรรย์ (2557 : 12) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะให้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

วัชรกร ศุภกาญจนรุจิ (2558 : 12) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการอย่างเป็นระบบในการค้นหา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และ

การตรวจสอบเพื่อให้ได้สารสนเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการของผู้บริหารโครงการ พร้อมทั้งหาแนวทางหรือวิธีในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559 : 21-22) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึงกระบวนการที่ได้มาซึ่งสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินจึงต้องศึกษาความต้องการของผู้บริหาร และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ผลการประเมินไปใช้ประโยชน์อย่างครบถ้วน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการประเมินต่อไป

รำไพ แสงนิกุล (2559 : 13) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นกระบวนการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินงานโครงการที่ระบุไว้ในแผนงานโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อพิจารณาংশชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างเป็นระบบ จนได้สารสนเทศที่สามารถชี้ให้เห็นระดับความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อดำเนินการต่อหรือยุติโครงการ

อัญชลี ธรรมะวิธิกุล (2562 : 1) ได้กล่าวไว้ว่าการประเมินโครงการเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบและนำผลมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิผลของการดำเนินโครงการจากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า

1. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นมาอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลความจริง (Fact) ที่เชื่อถือได้
2. การประเมินโครงการมีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness) ของโครงการ

روبีนส์ เอส พี และ เอ็ม โคลเตอร์ (Robbins, S.P. & M. Coulter, 1999 : 187) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการดูแลติดตามเพื่อที่จะรู้ว่าองค์กรหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากรเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ถ้าไม่ได้ผลตามแนวทางดังกล่าว การปรับปรุงแก้ไขจะต้องมีขึ้นอันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องคอยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา

รอยซ์ เอทาล (Royse, et.al, 2001 : 18) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง การวิจัยประยุกต์ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ โดยการประเมินโครงการเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการบริการประชาชน ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยทั่วไปที่นักวิทยาศาสตร์ใช้เฉพาะศาสตร์ของตน แต่การประเมินโครงการเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับโครงการการให้บริการประชาชน สำหรับการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยผู้ตัดสินใจต้องการรู้ว่าโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีความคุ้มค่าในการดำเนินการในปีต่อไปหรือไม่ หรือโครงการที่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานน้อยว่านี้จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันได้หรือไม่

รอสซี ลิปซีย์และฟรีแมน (Rossi, Lipsey and Freeman, 2004 : 16 - 23) ได้อธิบายความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง การประยุกต์ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์มาใช้ในการสำรวจประสิทธิผลของโครงการอย่างเป็นระบบ ซึ่งการประเมินโครงการจะประกอบด้วย (1) การประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (2) การประเมินประสิทธิผลของโครงการ และ (3) จะต้องให้สารสนเทศเพื่อปรับปรุงกิจกรรมทางสังคมและปรับปรุงสภาพสังคมแก่ผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และแอนโทนี เจ ชิงค์ฟิลด์ (Daniel L. Stufflebeam and Anthony J. Shinkfield, 2007 : 9) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า เป็นกระบวนการของการแสวงหา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและเป็นการเตรียมข้อมูลสารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์แก่การ

ตัดสินใจและแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการและได้ให้นิยามการประเมินเพิ่มเติมว่าเป็นการตัดสินใจคุณค่าอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับคุณประโยชน์หรือคุณภาพของสิ่งที่ได้รับ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร หรือผู้รับผิดชอบโครงการเกี่ยวกับการบริหารจัดการปรับปรุง และพัฒนาโครงการ จุดเน้นที่สำคัญของการประเมินโครงการอยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness) ของการดำเนินโครงการ

5. ความสำคัญของการประเมินโครงการ

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

เชาว์ อินโย (2555 : 12) ได้อธิบายความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง หรือ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎีหรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์นั้น เป็นการเตรียมสารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

พิสนุ พงศ์ศรี (2556 : 69) ได้สรุปความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผล
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานในการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไม่ให้เกิดกิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดีทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

สุวรรณา ครวญเชียงเพ็ชร (2556 : 32) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการนั้นขึ้นอยู่กับโครงการนั้นมีความสำคัญในระดับที่เป็นปัญหาต่อส่วนรวมแค่ไหน หากเป็นโครงการที่จะต้องดำเนินการแก้ไขอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวมแล้วจึงมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ในอันที่จะเป็นกระจกส่องเงาให้ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติโครงการได้รับรู้ข้อเท็จจริงในการตัดสินใจที่ดำเนินโครงการต่อไปหรือยุติโครงการภายใต้ปัจจัยแวดล้อมหรือผลการประเมินเชิงบวกหรือลบก็ตามที่จะทำให้การบริหารการพัฒนาที่มีประสิทธิผลต่อส่วนรวมเกิดประสิทธิภาพคุ้มค่าต่อการลงทุนและครอบคลุมในการแก้ไขปัญหาอย่างเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557 : 13) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมสำคัญในการบริหารจัดการเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโครงการในการกำหนดความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องดำเนินโครงการและความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการทราบความก้าวหน้าและอุปสรรคในการดำเนินการ เพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขดำเนินโครงการตามทิศทางที่ต้องการ ใช้ในการวินิจฉัยโครงการเพื่อยกเลิกหรือปรับขยายการดำเนินโครงการ บ่งบอกถึงประสิทธิภาพเกิดความคุ้มค่าในการลงทุนและช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานในโครงการทราบ

ผลสำเร็จ จุดเด่นหรือจุดด้อย เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น เกิดความคุ้มค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือองค์กร

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญ ดังนี้ ใช้ประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ และทำให้ทราบถึงการดำเนินการของโครงการนั้นๆ ตรงตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการของโครงการนั้นหรือไม่

6. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ ดังนี้

รอสซี พี เอช และฟรีแมน เอช อี (Rossi P. H. and Freeman, H. E., 2004 : 15) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียหรือข้อจำกัดของโครงการ เพื่อการตัดสินใจ

ในการสนับสนุนโครงการ

5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

น็อกซ์ เอ บี (Knox, A.B., 1972 อ้างถึงในกาญจนา วัฒนสุนทร, 2551 : 67 - 84) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อหาประสิทธิผลและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์

2. เพื่อรวบรวมข้อมูลหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลโครงการ

3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลโครงการ

4. เพื่อการตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำไปใช้ได้

5. เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

มิตเซล ฮาร์อลด์ อี (Mitzel, Harold E., 1982 อ้างถึงในพิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2557 : 15) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
2. เพื่อช่วยให้ผู้ตัดสินใจตัดสินใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น
3. เพื่อการบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมืองเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ คือ เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาในด้านคุณค่าในการปฏิบัติโครงการว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างไร มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด

7. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

นักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการ ไว้หลายท่าน ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2554 : 37 - 38) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร

6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เขาว์ อินโย (2555 : 85 - 86) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการ 5 ประการ ดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจก่อนที่จะเริ่มโครงการ อันได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการ ทดสอบเกี่ยวกับแนวความคิดด้านเทคนิค แหล่งทุนและความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งตรงกับการประเมินที่เรียกว่า feasibility study หรือ ex-ante' evaluation

2. เพื่อช่วยสำหรับการตัดสินใจว่า ควรขยาย ดำเนินการต่อหรือรับรองยุติโครงการ อันได้แก่ การประเมินแบบ summative evaluation เป็นต้น

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในแง่มุมใดหรือจุดหนึ่งจุดใด ช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ บุคลากร หรือระบบการให้บริการ หรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้นๆ เป็นต้น ซึ่งได้แก่ การประเมินแบบ formative evaluation

4. เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการทางด้านสาธารณสุข การเมือง การเงินและด้านวิชาชีพ เป็นต้น

5. เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสังคมในด้านวิทยาการทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และอื่นๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ข้อเท็จจริงและความเข้าใจเฉพาะที่เกี่ยวกับโครงการที่ประเมิน

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556 : 93) ได้สรุปประโยชน์ของการประเมินผลโครงการไว้ ดังนี้

1. การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ

2. การประเมินช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง

3. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. การประเมินช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง

5. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ

6. การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการ ได้แก่ (1) ด้านที่พึงประสงค์ และ (2) ไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

สุวรรณา ครวญเชียงเพ็ชร (2556 : 65) ประโยชน์ของการประเมินโครงการ คือ จะช่วยชี้ให้เห็นว่าความจำเป็นของโครงการช่วยในการตัดสินใจว่าควรอนุมัติให้ทำโครงการนั้นหรือไม่ ทำให้ทราบความพร้อมและความเหมาะสมทำให้ทราบข้อบกพร่องของการดำเนินงานว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

พิชิต ฤทธิจรัญ (2557 : 12-13) ได้สรุปความสำคัญของการประเมินโครงการว่า มีประโยชน์ต่อผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งการประเมินโครงการเป็นกิจกรรมสำคัญในการบริหารจัดการโครงการเพราะการประเมินโครงการมีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ
2. ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการซึ่งนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการ
3. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการที่นำมาใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะยกเลิกหรือปรับขยายการดำเนินโครงการต่อไปอีก
4. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นอย่างไร คัดค้านกับการลงทุนหรือไม่
5. ช่วยให้เกิดการเสริมแรง สร้างพลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน เมื่อทราบผลสำเร็จ จุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ โดยจะมุ่งมั่นปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2557 : 265) ได้สรุปประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงานและโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนเป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้ของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ
4. ช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไปอย่างไร
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามโครงการว่าเป็นอย่างไร คัดค้านกับการลงทุนหรือไม่
6. เป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับทราบผลการปฏิบัติงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำผลไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559 : 22-23) กล่าวว่า ความสำคัญของการประเมินโครงการ หมายถึง การบริหารโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นโครงการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองการปกครองก็ตามจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องอาศัยการประเมินโครงการที่เป็นระบบ กล่าวคือ

ผลจากการประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารโครงการได้ทราบจุดเด่นและจุดด้อยของโครงการเพื่อดำเนินการแก้ไขโครงการได้ทันที่ และในฐานะที่เป็นผู้บริหารรับผิดชอบโครงการ เมื่อได้เห็นการดำเนินโครงการไปแล้วย่อมต้องการทราบว่า โครงการนั้นได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด คู่กับทุนและแรงงานที่ลงทุนไปหรือไม่ คำตอบของคำถามเหล่านี้จะได้รับการประเมินโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินโครงการในแง่มุมต่างๆ อย่างทันที่ในขณะที่โครงการนั้นกำลังดำเนินอยู่ซึ่งย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จของโครงการในที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่าการประเมินโครงการมีประโยชน์ คือ ให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ทำให้ทราบข้อมูลของโครงการในแต่ละขั้นตอน บ่งบอกถึงสภาพปัจจุบันของโครงการว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้มาตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ พัฒนา ปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้โครงการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การประเมินโครงการเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งกระบวนการควบคุมคุณภาพของโครงการ ดังนี้

1. การประเมินจะเป็นแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น
2. การประเมินโครงการจะช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์เต็มที่ เพราะข้อมูลใดหรือปัจจัยใดเป็นปัญหาจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า
3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ดำเนินการไปด้วยดีย่อมจะทำให้แผนงานดำเนินได้ด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้
4. การประเมินโครงการทำให้ทราบถึงปัญหาและสามารถหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ทำให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง
5. การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติตามโครงการเป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไข และเสนอแนะวิธีการใหม่ๆ อันจะนำมาซึ่งผลงานที่ดีเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง
6. การประเมินโครงการช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินจะทำให้ผู้บริหารทราบถึงอุปสรรค ปัญหา ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขดำเนินการโครงการ

8. ประเภทของการประเมินโครงการ

เชาว์ อินใย (2555 : 13-16) ได้กล่าวถึงประเภทของการประเมินไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินระหว่างการทำงาน ซึ่งควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการโดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่างๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

1.2 การประเมินสรุป (summative evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินงานได้สิ้นสุดลงแล้วทำการตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่

เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (side effects) อะไรบ้าง

2. แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งได้ 8 ประเภท ดังนี้

2.1 การประเมินความต้องการจำเป็น (need assessment) เป็นการประเมินเบื้องต้นก่อนที่จะทำโครงการความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นสภาพที่เป็นอยู่ทำให้เกิดความจำเป็นในการจัดทำโครงการขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายการประเมินความต้องการจำเป็นมีประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการวางแผน

2.2 การประเมินความเป็นไปได้ (feasibility evaluation) เป็นการศึกษาสภาพความพร้อมด้านต่างๆ ในการจัดทำโครงการ วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการทำโครงการ เช่น ด้านกำลังคน เทคนิค สภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ เป็นต้น เป็นขั้นตอนที่ควรกระทำก่อนการเขียนโครงการ

2.3 การประเมินปัจจัยนำเข้า (input evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่าความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและเพียงพอหรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน เป็นต้น

2.4 การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการ การจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ มีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ

2.5 การประเมินผลผลิต (output/product evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คุ้มค่าเพียงใดโดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจ ยุติ ปรับ ขยายโครงการ

2.6 การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ (outcome/impact evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานจากโครงการที่จัดทำขึ้น ก่อให้เกิดผลอื่นใดเกิดขึ้นตามมาหรือไม่เป็นทั้งผลที่คาดหวังและไม่คาดหวังและทั้งในทางที่ดีและไม่ดี

2.7 การประเมินการติดตาม (follow up evaluation) เป็นการดำเนินงานประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานไปแล้วระยะหนึ่ง เช่น อาจเป็น 6 เดือน 1 ปี หรือ 2 ปี เพื่อดูผลที่ได้จากการดำเนินงานโครงการต่างๆ ได้อย่างชัดเจนขึ้น

2.8 การประเมินอภิมาน (meta evaluation) เป็นการประเมินงานประเมินเป็นการพิจารณาตัดสินคุณภาพหรือคุณค่าของการประเมิน ทำให้ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของรายงานการประเมินและรายงานการประเมินได้ดำเนินการครอบคลุมกิจกรรมของการประเมินหรือไม่

3. แบ่งตามผู้รายงาน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1 การประเมินโดยผู้รายงานภายใน (internal evaluator evaluation) ผู้รายงานเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดี คือ ทำให้ทราบและเข้าใจในสิ่งที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี ข้อเสีย คือ เมื่อเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องจึงอาจมีความลำเอียงเกิดขึ้นได้

3.2 การประเมินโดยผู้รายงานภายนอก (external evaluator evaluation) ผู้รายงานไม่ได้เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดี คือ ความเป็นกลางในการประเมิน ข้อเสีย คือ ไม่เข้าใจ ไม่ทราบรายละเอียดของสิ่งที่จะประเมินและเนื่องจากเป็นบุคคลภายนอกอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานประเมิน

4. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

4.1 การประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้า การประเมินผลสรุปและการประเมินเพื่อการพัฒนา

4.2 การประเมินตามข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพ และแบบผสม

4.3 การประเมินตามวิธีการประเมิน ได้แก่ การประเมินเชิงธรรมชาติและเชิงทดลอง

4.4 การประเมินตามจุดเน้นที่ประเมิน ได้แก่ การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์

5. แบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

5.1 การประเมินก่อนดำเนินงาน เป็นการประเมินผลก่อนจัดกิจกรรมต่างๆ ของโครงการโดยมุ่งเน้นประเมินตัวโครงการว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กันในแต่ละส่วนหรือไม่มีความเป็นไปได้ คุ้มทุน มีเวลาเพียงพอหรือไม่และจะมีอุปสรรคหรือปัญหาอะไรที่จะทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินการได้ การประเมินก่อนดำเนินงานมีประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินโครงการหรือล้มเลิกโครงการ

5.2 การประเมินระหว่างดำเนินงานการประเมินแบบนี้ควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการโดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่างๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

5.3 การประเมินหลังดำเนินงาน เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินงานได้สิ้นสุดลงแล้วทำการตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ มีผลกระทบ (impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (side effects) อะไรบ้าง

รัตนะ บัวสนธิ์ (2556 : 40-42) ได้แบ่งการประเมินโครงการตามเกณฑ์ จำนวน 5 ประการ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การประเมินและช่วงเวลาของโครงการซึ่งหากแบ่งตามเกณฑ์นี้การประเมินมี 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ประเมินก่อนดำเนินโครงการหรือก่อนนำโครงการไปใช้ (pre-evaluation program or ex ante evaluation program) ซึ่งเป็นการประเมินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้

1.2 ประเมินขณะดำเนินโครงการ (formative program or on going evaluation program) เป็นการประเมินโครงการในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ยังไม่แล้วเสร็จเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโครงการหรือประเมินเพื่อกำกับติดตามการดำเนินงานของโครงการให้เป็นที่ไปตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการประเมินประเภทนี้คือ การประเมินเพื่อช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงพัฒนาโครงการ

1.3 ประเมินสิ้นสุดโครงการ (post or summative evaluation program) เป็นการประเมินเมื่อโครงการได้ดำเนินการมาครบตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ โดยมุ่งพิจารณาผลสำเร็จของโครงการเป็นหลัก

2. เป้าหมายที่ยึดการประเมินจะประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบกับผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเรียกว่าการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (goal - based evaluation) และการประเมินที่ไม่ยึดหรือเป็นอิสระจากเป้าหมาย

(goal-free evaluation) ซึ่งประเมินโดยพิจารณาจากผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากโครงการ แม้ว่าผลดังกล่าวนั้นจะเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ก็ตาม

3. ปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐาน ซึ่งการแบ่งเช่นนี้อาศัยพื้นฐานทางปรัชญาหรือความเชื่อเกี่ยวกับความจริงของคุณค่าและวิธีการเข้าถึงความจริงของคุณค่าในการประเมิน ซึ่งแบ่งประเภทการประเมินไว้ 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินตามวิธีการเชิงระบบหรือแบบปรนัยนิยม และการประเมินตามวิธีการเชิงธรรมชาติหรืออัตนัยนิยม

4. ผู้รายงานหรือหน่วยงานผู้รับผิดชอบทำการประเมิน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินภายใน (internal evaluation) และการประเมินภายนอก (external evaluation)

5. วิธีการและลักษณะข้อมูลที่มุ่งประเมิน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

5.1 การประเมินเชิงคุณภาพ (qualitative evaluation)

5.2 การประเมินเชิงปริมาณ (quantitative evaluation)

5.3 การประเมินแบบผสมผสาน (mixed evaluation)

พิชิต ฤทธิจรรุญ (2557 : 13-16) ได้ใช้เกณฑ์การประเมินโครงการ จำนวน 4 ประการ ดังนี้

1. ลำดับเวลาการบริหารโครงการ โดยแบ่งการประเมินเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ หรือก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินที่อยู่ในขั้นตอนของการวางแผนโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ก่อนลงมือดำเนินการจัดทำโครงการ ซึ่งอาจทำได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1 การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ โดยการพิจารณาปัญหาและความจำเป็นในการจัดทำโครงการ อาจใช้เทคนิคของการสำรวจความต้องการ (needs assessment) หรือใช้การศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) ซึ่งเป็นการพิจารณาสภาพความพร้อมของการจัดทำโครงการในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

1.1.2 การวิเคราะห์โครงการหรือการประเมินร่างโครงการ (project appraisal or analysis) เป็นการพิจารณาเอกสารโครงการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องระหว่างหัวข้อต่าง ๆ ของโครงการ ได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย เป็นต้น เพื่อให้โครงการที่เสนอมีความสมบูรณ์มากขึ้น

1.2 การประเมินขณะดำเนินงาน (on going evaluation) เป็นการประเมินที่จัดทำในระหว่างการดำเนินโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาความก้าวหน้าของโครงการเป็นช่วงๆ และเพื่อดูว่าการดำเนินโครงการได้เป็นไปตามแผนที่กำหนดหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ในแต่ละขั้นตอนการทำงาน การประเมินขณะดำเนินงานนี้ ต้องอาศัยกลไกของระบบกำกับติดตามงานมาช่วยทำให้การประเมินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 การประเมินหลังการดำเนินงาน (pay - off evaluation) เป็นการประเมินที่จัดทำขึ้นเมื่อการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นลงแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบดูว่าเมื่อได้ดำเนินโครงการจนสิ้นสุดแล้วได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดมาน้อยเพียงใดตลอดจนติดตามตรวจสอบผลกระทบหรือผลข้างเคียงว่ามีอะไรเกิดขึ้นตามมาอีกบ้างโดยสรุป คือ การประเมินหลังการดำเนินงานเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น (outcomes) และผลกระทบ (impact) ของโครงการและเป็นการประเมินผลรวมสรุปของโครงการทั้งหมด (summative evaluation) คือ การประเมินตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติงาน ค่าใช้จ่าย และผลผลิตของโครงการ

2. วัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (formative evaluation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่โดยมุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานตลอดจนการศึกษาความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อบกพร่องต่างๆ ในระหว่างการดำเนินโครงการเพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

2.2 การประเมินผลรวมสรุป (summative evaluation) เป็นการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้วเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการเพื่อมุ่งตรวจสอบว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใดผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่าควรยุติโครงการหรือดำเนินต่อไปหรือปรับขยายโครงการในช่วงระยะต่อไป

3. สิ่งที่ประเมิน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

3.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (context evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและความต้องการของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่ามีความสอดคล้องเอื้อต่อการจัดทำโครงการหรือไม่ตลอดจนทรัพยากรและข้อจำกัดต่างๆ ในการดำเนินโครงการให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานระดับสูงกว่าและบริบทหรือสภาพขององค์กรที่จะจัดทำโครงการ

3.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งในเชิงคุณภาพและความพอเพียงของทรัพยากรต่างๆ ก่อนเริ่มโครงการว่ามีทรัพยากรพร้อมที่จะดำเนินโครงการได้หรือไม่ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการของการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.3 การประเมินกระบวนการ (process evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงานหรือประเมินความก้าวหน้าของโครงการสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการ

3.4 การประเมินผลผลิตหรือผลงาน (product evaluation) เป็นการประเมินหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดแล้ว ประกอบด้วยการประเมินผลลัพธ์ (output evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และการประเมินผลกระทบ (impact evaluation) โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือองค์การสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อการตัดสินใจว่าจะคงโครงการไว้ ปรับขยาย หรือยกเลิกโครงการ

4. หลักยึดในการประเมิน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1 การประเมินที่อิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ หรืองานเป็นเกณฑ์ (goal-based evaluation) เป็นการประเมินที่ตัดสินคุณค่าของโครงการ จากการเปรียบเทียบผลของโครงการกับผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ

4.2 การประเมินที่ไม่อิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ (goal-based evaluation) เป็นการประเมินที่ไม่จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการประเมินให้สอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการ กล่าวคือ การตัดสินคุณค่าของโครงการควรเน้นที่การตีค่าของผลทั้งหมดที่เกิดขึ้น (actual outcomes) จากโครงการ ซึ่งประกอบด้วยผลการประเมินผลที่คาดหวังตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการและผลที่มีได้คาดหวัง

ยูวดี คำเงิน (2561 : 21) ได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการ หลายแบบตามเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งดังนี้

1. แบ่งตามช่วงเวลาการประเมิน

1.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre-evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการในการนำโครงการไปปฏิบัติคุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จ

1.2 การประเมินโครงการในระหว่างการดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงาน เมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้มาปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดที่ทำได้หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด จุดเด่น จุดด้อย มีปัญหา และอุปสรรคอะไรบ้าง

1.3 การประเมินหลังการดำเนินงานเป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลจากโครงการจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น โดยเทียบกับวัตถุประสงค์เพื่อเป้าหมายที่กำหนด

2. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

2.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

2.2 การประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่า การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)

3. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน เป็นการประเมินสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อให้โครงการดำเนินได้ และผลการดำเนินงาน คือ

3.1 การประเมินสถานะแวดล้อม หรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)

3.2 การประเมินปัจจัย หรือตัวป้อน (Input Evaluation)

3.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

3.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

4. แบ่งตามโมเดลการประเมินเป็นหลัก คือ

4.1 การประเมินที่มุ่งตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์

4.2 การประเมินที่มุ่งเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

4.3 การประเมินที่มุ่งนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจ

5. แบ่งตามความแท้จริงของการประเมิน คือ

5.1 การประเมินเทียม (Pseudo Evaluation) ซึ่งแบ่งย่อยเป็นการประเมินประเภทที่ถูกควบคุมโดยการเมืองและประเภทที่เกี่ยวกับการเมือง

5.2 การประเมินกึ่งแท้กึ่งเทียม (Quasi Evaluation) ซึ่งมุ่งประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่อาจวัดคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งอื่นได้

5.3 การประเมินแท้จริง (True Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ถูกต้อง ซึ่งมักเป็นการประเมินที่เกี่ยวกับการรับรองวิทยฐานะหรือรับรองคุณวุฒิ การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การประเมินความต้องการจำเป็น และการประเมินเพื่อวางนโยบาย

กล่าวโดยสรุป ประเภทของการประเมินโครงการนั้นแบ่งออกได้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้รายงานที่มุ่งจะประเมินสิ่งใด โดยสรุปแล้วประเภทของการประเมินที่ทำ

ให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถเห็นผลลัพธ์ของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง คือ ประเภท การประเมินตามช่วงเวลาประกอบด้วย (1) การประเมินก่อนดำเนินงาน (2) การประเมินระหว่างดำเนินงาน และ (3) การประเมินหลังดำเนินงาน

9. ขั้นตอนการประเมินโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

เชาว์ อินโย (2555 : 17) ได้จำแนกขั้นตอนการประเมินโครงการออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการก่อนทำการประเมินโครงการ ผู้รายงานจะต้องศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น โครงการที่เสนอขออนุมัติถ้าเป็นโครงการนำร่องก็ควรศึกษาเอกสารรายงานความก้าวหน้าของโครงการหรือถ้ามีรายงานผลการประเมินโครงการฉบับสมบูรณ์ก็ควรนำมาศึกษาจะทำให้ผู้รายงานได้เข้าใจความเป็นมาของโครงการ สภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้รายงานสามารถกำหนดประเด็นการประเมินและตัวชี้วัดต่อไปได้

2. ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินในขั้นตอนนี้ผู้รายงานจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าประเมินโครงการอะไร ประเมินทำไม เพื่อใคร หรือใครเป็นผู้ใช้ผลการประเมิน ข้อมูลที่จะตอบคำถามเหล่านี้ได้มาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการผู้สนับสนุนโครงการ

3. ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดขอบเขตของการประเมินเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้การประเมินโครงการสามารถดำเนินการได้และบรรลุเป้าหมายที่ต้องการโดยพิจารณาจากพื้นที่ที่จะทำการประเมินหน่วยงานที่ต้องการติดตามบุคคลที่ผู้รายงานต้องสัมภาษณ์ เป็นต้น

4. ขั้นตอนที่ 4 การพิจารณากำหนดตัวบ่งชี้และแหล่งข้อมูลการกำหนดตัวบ่งชี้ในการประเมินซึ่งสามารถกำหนดได้จากวัตถุประสงค์ของโครงการหรือจากตัวแบบของการประเมินเชิงทฤษฎี เช่น การกำหนดตัวบ่งชี้จากรูปแบบการประเมินรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) หรืออาจจะพิจารณาจากความคาดหวังของผู้ใช้ผลการประเมินก็ได้ ตัวบ่งชี้มีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในเชิงปริมาณนั้น เช่น จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละของนักศึกษาที่มีบุตร อัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครู เป็นต้น ส่วนในเชิงคุณภาพนั้น เช่น ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นต้น

5. ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ผู้รายงานเก็บรวบรวมมา ตัวอย่างเช่น ข้อจำนวนผู้เข้าร่วมอบรม ใช้ค่าร้อยละความคิดเห็นต่อโครงการที่อยู่ในรูปมาตราส่วนประมาณค่า ใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

6. ขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลการประเมิน การสรุปผลการประเมินโครงการผู้รายงานควรเน้นประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ ผลผลิตจากโครงการ ปัญหาและข้อจำกัดของการดำเนินโครงการ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงโครงการ นอกจากนั้นควรสรุปผลโครงการไปในด้านอื่นๆ ด้วย

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2557 : 268) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการประเมินโครงการไว้ว่า ในการประเมินโครงการแต่ละครั้ง ผู้ประเมินจำเป็นจะต้องมองเห็นภาพรวมของกระบวนการดำเนินงานการประเมินโครงการใน 10 ขั้นตอนซึ่งจะมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน เป็นการศึกษารายละเอียดและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของโครงการที่จะประเมิน เพื่อให้ผู้ประเมินเกิดความรู้และความเข้าใจโครงการอย่างลึกซึ้งตั้งแต่หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ การเก็บข้อมูล การ

วิเคราะห์ข้อมูล จนถึงผลของโครงการ การวิเคราะห์โครงการอย่างละเอียดรอบคอบจะเป็นส่วนสำคัญที่ผู้ประเมินเกิดแนวคิดต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การกำหนดประเด็นของการประเมิน ดังนั้นการวิเคราะห์โครงการที่จะประเมินจึงเป็นขั้นตอนการประเมินที่สำคัญอย่างยิ่งของขั้นตอนแรกในการประเมินโครงการ

2. การศึกษารูปแบบของการประเมิน (Model) ผู้ประเมินจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของการประเมินแบบต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รูปแบบของการประเมินแต่ละแบบ จะได้มาจากแนวคิดที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของผู้พัฒนารูปแบบแต่ละท่าน การศึกษารูปแบบของการประเมินหลาย ๆ รูปแบบ จะทำให้ผู้ประเมินได้เห็นทางเลือกที่หลากหลายที่จะนำไปสู่การเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมที่สุดกับโครงการที่จะประเมิน แต่โดยส่วนใหญ่โครงการแต่ละโครงการไม่สามารถประเมินโดยใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างเดียวเสมอไป ผู้ประเมินจึงต้องพิจารณาผสมผสานหลาย ๆ รูปแบบการประเมิน เพื่อให้ได้ผลการประเมินสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. การกำหนดประเด็นของการประเมิน ผู้ประเมินจำเป็นต้องกำหนดประเด็นการประเมินอย่างเหมาะสม เพื่อจะนำไปสู่การกำหนดรายละเอียดของขั้นตอนต่อไปได้อย่างสมบูรณ์ตามประเด็นที่กำหนด โดยผู้ประเมินสามารถกำหนดประเด็นของการประเมินได้จากการวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน ผสมผสานกับการศึกษารูปแบบของการประเมิน ทั้งนี้ผู้ประเมินจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน อาจจะเป็นผู้ให้ทุน ผู้บริหาร ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ฯลฯ เพื่อให้ผลจากการประเมินเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กรต่าง ๆ อย่างแท้จริง

4. การพัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์ ในการประเมินใด ๆ สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในผลการประเมินย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของตัวชี้วัด (Indicator) และเกณฑ์ (Criteria) ดังนั้นขั้นตอนสำคัญของการประเมินอีกขั้นตอนหนึ่งก็คือ การพัฒนาตัวชี้วัดและการกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสม ตัวชี้วัดแต่ละตัวจะได้มาจากประเด็นการประเมินที่กำหนดไว้ ผู้ประเมินต้องพยายามค้นหาตัวชี้วัดที่สามารถแสดงประสิทธิภาพของแต่ละประเด็นได้ชัดเจนที่สุด สามารถสังเกตหรือวัดได้เมื่อได้ตัวชี้วัดที่เหมาะสมแล้ว ผู้ประเมินจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมให้กับตัวชี้วัดแต่ละตัว เพื่อเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าผลการดำเนินงานของโครงการประสบความสำเร็จเป็นไปตามเกณฑ์มากน้อยเพียงใด

5. การออกแบบการประเมิน หลังจากที่ผู้ประเมินกำหนดประเด็นการประเมิน พัฒนาตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่เหมาะสมได้แล้ว ผู้ประเมินสามารถเริ่มออกแบบการประเมินได้ โดยการผสมผสานความคิดทั้งหมดให้เป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับโครงการที่ประเมิน การกำหนดวิธีการประเมิน การสุ่มตัวอย่าง ตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่จะใช้แหล่งข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่ใช้ และการวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบการประเมินจึงเสมือนแนวทางการประเมินที่ได้เตรียมไว้สำหรับการประเมินโครงการทั้งหมด

6. สร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้ประเมินจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการประเมินที่มีคุณภาพ เพราะผลการประเมินจะน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากที่ผู้ประเมินได้ออกแบบการประเมินและสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพไว้แล้ว ผู้ประเมินต้องลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ต้องการโดยจะใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างตามความเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมินและลักษณะของข้อมูลที่ต้องการเป็นสำคัญ

8. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้ประเมินเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้แล้ว ก็จะทำ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยต้องเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน

9. การตัดสินใจ สรุป และอภิปรายผลการประเมิน หลังจากได้ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติผู้ประเมิน จำเป็นต้องตัดสินใจผลว่า โครงการดังกล่าวดำเนินการอย่างมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด อาจพิจารณา รวมไปถึงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยผู้ประเมินจะต้องสรุปผลการประเมิน ให้เห็นภาพรวมทั้งหมด และเพื่อให้เกิดแนวความคิดที่สร้างสรรค์ ผู้ประเมินจำเป็นต้องทำการอภิปราย ผลเพื่อจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงเหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้ผลการประเมินเป็นไปในลักษณะนั้น ๆ

10. การเขียนรายงานการประเมิน เมื่อการประเมินได้เสร็จสิ้น ผู้ประเมินต้องเขียน รายงานการประเมิน โดยเป็นการนำเสนอการดำเนินงานการประเมินโครงการในทุกขั้นตอน เพื่อให้ ผู้อื่นได้รับทราบ และเข้าใจกระบวนการ และผลของการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและผู้มี อำนาจในการตัดสินใจ

วารุณดา จันทร์คง (2558 : 1-5) กล่าวว่า วัว่า ขั้นตอนการประเมินโครงการประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นที่ 1 การศึกษาแนวคิดการประเมินและศึกษาวิเคราะห์โครงการพร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผู้รายงานต้องศึกษาแนวคิดการประเมินโครงการและสาระที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด นำผลการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อสรุปไปกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินนำไปเป็นกรอบการพัฒนาหรือสร้าง ตัวชี้วัด ซึ่งจะมีการกำหนดเกณฑ์ค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) แหล่งข้อมูล เครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล สิ่งที่ควรพิจารณาประกอบ ได้แก่ ระยะเวลาเพราะประเด็นที่ต้องการประเมินแต่ละประเด็นจะมี ช่วงเวลาจัดเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันไปและประเภทของแต่ละโครงการจะมีประเด็นสำคัญในการ ประเมินที่แตกต่างกันออกไป

3. ขั้นที่ 3 การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนัก ซึ่งเกณฑ์ หมายถึง เกณฑ์การตัดสินใจและค่า น้ำหนัก หมายถึง ระดับความสำคัญของประเด็นการประเมินตัวชี้วัด ทั้งเกณฑ์และน้ำหนักจะ เรียงลำดับจากน้อยไปหามากซึ่งบางเกณฑ์มีเพียงผ่านกับไม่ผ่าน

4. ขั้นที่ 4 การกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมินเมื่อได้วัตถุประสงค์หรือ ประเด็นการประเมิน เกณฑ์และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) มารวมกันจะได้กรอบแนวคิดการประเมินนำไปสู่ การกำหนดขอบเขตการประเมินที่สอดคล้องกับแนวคิด กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยสรุปเป็นตารางหรือสาระสำคัญ

5. ขั้นที่ 5 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการประเมินโครงการแต่ละโครงการมีลักษณะ เฉพาะและมีความแตกต่างกัน จำเป็นต้องสร้างให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์หรือแบบสังเกต ที่เป็นเครื่องมือทางสังคมศาสตร์จำเป็นต้องปรับหรือ สร้างใหม่เสมอและควรพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือด้วย เป็นต้น

6. ขั้นที่ 6 การเก็บรวบรวมข้อมูล นำเครื่องมือที่พัฒนาแล้วไปเก็บข้อมูลจริงในภาคสนาม โดยวิธีการต่างๆ เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต กรณีข้อมูลเชิงคุณภาพอาจใช้เทคนิคต่างๆ เช่น สัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง (focus group interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation)

7. ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้สถิติง่ายๆ เช่น จำนวนนับ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน อาจใช้สถิติที่ใช้ทดสอบ เช่น t-test ส่วนสถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ เช่น การหาค่าความเที่ยงตรงใช้สูตร KR-20 หรือ สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (cronbach) เป็นต้น

8. ขั้นที่ 8 การเขียนรายงานการประเมิน ซึ่งรายงานการประเมินโครงการที่สมบูรณ์นั้น มีโครงสร้างคล้ายการรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ ได้แก่ มีส่วนนำ ส่วนที่เป็นเนื้อหา (5 บท) และ ส่วนท้าย (ภาคผนวก)

9. ขั้นที่ 9 การประเมินงานประเมินโครงการควรนำเสนอไว้ในการตรวจสอบคุณภาพของ รายงานการประเมินด้วยวิธีต่างๆ ที่เหมาะสมกับการกระตุ้นหรือเร่งรัดให้การประเมินโครงการนั้นมีคุณภาพ มาตรฐานที่สูงขึ้นถึงแม้ว่าปัจจุบันยังจะมีการประเมินโครงการน้อย คาดว่าในอนาคตจะต้องมีการ นำไปใช้กันมากขึ้น

จากขั้นตอนการประเมินโครงการที่กล่าวมา ได้สรุปขั้นตอนการประเมิน ไว้ดังนี้

1. ศึกษาโครงการและแนวทางการประเมินจากแหล่งข้อมูล เอกสาร บุคคล ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องทำให้เข้าใจความเป็นมาของโครงการ สภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ เพื่อระบุหลักการเหตุผลของการประเมินและออกแบบวางแผนการประเมินให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

2. กำหนดวัตถุประสงค์การประเมินประเด็น การประเมินผลและตัวชี้วัด นำผลการศึกษา โครงการและแนวทางการประเมินไปกำหนดการประเมินโครงการ ประเมินอะไร กำหนดผู้ตอบคำถาม ตามที่กำหนด เพื่อกำหนดขอบเขตการประเมินและกรอบแนวคิด

3. กำหนดขอบเขตการประเมิน กรอบแนวคิดและออกแบบการประเมิน ผู้รายงานจะ กำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักมารวมกับการกำหนดวัตถุประสงค์ จะได้ขอบเขตการประเมินกรอบ แนวคิดและออกแบบการประเมินที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้ศึกษา ผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือ แหล่งข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเกณฑ์การวัดทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการประเมิน ผู้รายงานต้องพัฒนาเครื่องมือขึ้นมาใช้เอง ต้องพัฒนาเครื่องมือให้สอดคล้องกับตัวแปรที่ศึกษา ตัวชี้วัด ต้องสร้างให้สอดคล้องวัตถุประสงค์การ ประเมินและต้องพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือด้วย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้รายงานต้องมีการวางแผนประสานงานผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ได้ ข้อมูลถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วนตามประเด็นการประเมิน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้รายงานเลือกใช้สถิติง่ายๆ และแปลความหมายของข้อมูลสื่อ ความหมายผลการประเมินได้อย่างชัดเจน

7. รายงานผลการประเมิน เป็นเป้าหมายการนำผลการประเมินที่แปลความหมายมาสรุป ในการประเมิน เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุง ขยายผลโครงการ พัฒนาศักยภาพ ประสิทธิภาพของ โครงการในด้านอื่นๆ

10. องค์ประกอบการรายงานการประเมินโครงการ

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรายงานการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

บุษกร สุขแสน (2556 : 116) ได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบของการประเมินโครงการ โดยทั่วไปรายงานการประเมินโครงการที่สมบูรณ์จะประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนนำ ประกอบด้วย

1.1 ปกนอกเป็นปกแข็งจะมีรายละเอียดต่างๆดังนี้

1.1.1 ชื่อรายงานการประเมิน

1.1.2 ผู้รับผิดชอบ

1.1.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

1.1.4 วัน เดือน ปี

1.2 ปกใน ปกในจะมีรายละเอียดต่าง ๆ เหมือนปกนอกแต่พิมพ์ด้วยกระดาษอ่อน

1.3 บทสรุปผู้บริหาร

ส่วนนี้คือข้อความสรุปเนื้อหาของรายงานโครงการที่สั้น ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเนื้อหาของโครงการ (ว่าทำอะไร ที่ไหน อย่างไรและผลที่ได้เป็นอย่างไร) รายละเอียดเนื้อหาโครงการที่ทำ เพื่อศึกษาสิ่งที่ต้องการต่อไป การเขียนบทสรุปผู้บริหาร ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน ซึ่งจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.3.1 จุดประสงค์จุดมุ่งหมายและขอบเขตการทำโครงการ

1.3.2 หลักการหรือทฤษฎีที่สำคัญ ที่ใช้ในการทำโครงการ

1.3.3 วิธีการศึกษาโครงการรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวนและลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

1.3.4 ผลการทำโครงการรวมถึงระดับนัยสำคัญทางสถิติ (ถ้ามี)

1.4 กิตติกรรมประกาศ

เป็นข้อความที่กล่าวขอบคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือในการค้นคว้าเพื่อเป็นรายงานโครงการ กิตติกรรมประกาศนี้ให้เขียนไว้ในหน้าต่อจากส่วนที่เป็นบทสรุปผู้บริหารความยาวไม่เกิน 1 หน้า

1.5 สารบัญ

เป็นรายการที่แสดงถึงส่วนประกอบสำคัญทั้งหมดของโครงการ เรียงตามลำดับเลขหน้า ให้เขียนด้วยภาษาที่ใช้เขียนรายงาน

1.6 สารบัญตาราง เป็นส่วนที่แจ้งตำแหน่งหน้าของตารางทั้งหมดที่มีอยู่ในรายงาน

1.7 สารบัญภาพ หมายถึงส่วนที่แสดงตำแหน่งหน้าของภาพต่าง ๆ (รูปภาพ แผนภาพ แผนที่ กราฟ เป็นต้น) ทั้งหมดที่มีอยู่ในรายงานโครงการ

2. ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย

2.1 บทที่ 1 บทนำ

2.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการประเมิน

2.1.2 วัตถุประสงค์ของการประเมิน

2.1.3 ขอบเขตของการประเมิน

2.1.4 นิยามศัพท์

2.1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

2.2 บทที่ 2 เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวคิดหรือสาระสำคัญของแผนงานหรือโครงการ

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินแผนงานหรือโครงการ

2.2.3 แนวคิดรูปแบบการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ

2.3 บทที่ 3 วิธีการประเมิน

2.3.1 กรอบแนวทางการประเมินในภาพรวม

2.3.2 รูปแบบการประเมินโครงการ

- 2.3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 2.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
- 2.3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 2.3.7 เกณฑ์ในการประเมิน
- 2.4 บทที่ 4 ผลการประเมินโครงการ
 - 2.4.1 ผลการประเมินจำแนกตามด้าน
 - 2.4.2 วัตถุประสงค์ของการประเมิน
- 2.5 บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะในการประเมินโครงการ
 - 2.5.1 วัตถุประสงค์ของการประเมิน
 - 2.5.2 วิธีการประเมิน
 - 2.5.3 สรุปผลการประเมิน
 - 2.5.4 ข้อเสนอแนะของผู้รายงาน
- 3. ส่วนอ้างอิง ประกอบด้วย
 - 3.1 บรรณานุกรม
 - 3.2 ภาคผนวก
 - 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรายงานการประเมินโครงการ มีดังนี้ (1) ส่วนนำ (2) ส่วนเนื้อหา ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีการประเมิน บทที่ 4 ผลการประเมินโครงการ และบทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ และ (3) ส่วนอ้างอิงหรือภาคผนวก

11. รูปแบบของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ มีความหลากหลายทั้งในด้านแนวคิด หลักการ และจุดมุ่งหมายในการประเมิน ดังนั้น แนวทางการประเมินจึงมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป ได้มีผู้สร้างทฤษฎีการประเมินโครงการในแต่ละทฤษฎีเป็นแนวคิดการประเมิน ซึ่งเรียกว่า “รูปแบบการประเมิน” (model of evaluation) ดังนี้

11.1 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler)

ราล์ฟ ดับบลิว ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler อ้างถึงใน เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2556 : 18) ว่าการประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้ โดยเชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้วจะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง ไทเลอร์ได้พัฒนาแบบจำลองนี้ขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินผลทางการศึกษาประเด็นที่ใช้ในการประเมิน คือ วัตถุประสงค์เป็นการตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มุ่งเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เป็นผลมาจากการเรียนการสอนในโรงเรียนซึ่งมีขั้นตอนการประเมิน ดังนี้

1. ค้นหาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของโครงการที่จะประเมิน
2. นำจุดมุ่งหมายมาแตกเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. จัดเนื้อหาและกิจกรรมของโครงการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิง

พฤติกรรมนั้นๆ

4. ทำการทดสอบก่อนเริ่มโครงการ (pre - test) ด้วยเครื่องมือที่น่าเชื่อถือ
5. ดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้
6. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วทำการทดสอบอีกครั้งหนึ่ง (post - test)
7. ประเมินประสิทธิภาพของโครงการโดยการเปรียบเทียบคะแนน จากผลการสอบก่อนเริ่มโครงการและเสร็จสิ้นโครงการ
8. นำผลการประเมินไปใช้

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการตามรูปแบบของไทเลอร์เป็นการประเมินโครงการทางการศึกษา ซึ่งควรทำการประเมินเป็นลำดับตั้งแต่เริ่มต้นโครงการโดยประเมินวัตถุประสงค์ของโครงการว่าสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการหรือไม่ และประเมินแผนเพื่อตรวจสอบผลการดำเนินโครงการเพื่อนำมาวางแผนโครงการใหม่ ประเมินสื่อและเครื่องมือว่ามีคุณภาพตามที่ต้องการหรือไม่ ประเมินการบริหารจัดการ การดำเนินงาน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง จากนั้นประเมินผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น และหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ต้องมีการกำกับโครงการอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนทิศทางการดำเนินโครงการ

11.2 รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach)

ครอนบาค ลี โจเซฟ (Cronbach Lee. Joseph, 1963 อ้างถึงใน พิสนุ พงศ์ศรี, 2556 : 81-89) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินของครอนบาคไว้ว่า หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา โดยที่โครงการทางการศึกษาจะมีขอบเขตครอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา ซึ่งอาจเป็นสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียน การประเมินจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหลายเรื่อง จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลายด้านในความคิดเห็นของครอนบาคสิ่งที่เรียกว่า “โครงการ” ก็อาจเป็นได้ทั้งกิจกรรมใดๆ ก็ได้ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้แนวทางหรือข้อเสนอแนะให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตลอดจนการทดลองทางการศึกษาอื่น

ครอนบาคมีความเห็นแตกต่างจากไทเลอร์ที่เป็นผู้นำสำคัญในการประเมินโครงการในเรื่องของการประเมินผลการเรียนการสอนตรงที่เขาไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเฉพาะเจาะจงหรืออย่างแคบ ทั้งนี้ครอนบาคเสนอแนะให้กำหนดไว้อย่างกว้างๆ หรือทั่วๆ ไปโดยเขาให้เหตุผลว่า การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะเจาะจงจะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนสนใจกับพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้เท่านั้น และละเลยไม่ให้ความสนใจเรียนรู้หรือทำการสอนในเรื่องอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน

นอกจากนั้นยังเสนอแนะให้มีการรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้านมากกว่าที่จะเก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อการประเมินผู้เรียน และสนับสนุนให้ใช้วิธีการศึกษาภาพรวมเฉพาะตัวผู้เรียนและไม่ใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ข้อมูลทางด้านความรู้ ทักษะ ทักษะการรับรู้ เป็นต้น

ครอนบาคได้เสนอให้ทำการประเมิน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่

1. การศึกษากระบวนการ (process studies) หมายถึง การศึกษาหรือประเมินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอน

2. การวัดความสามารถทั่วไป (proficiency measures) หมายถึง การประเมินความสามารถของนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ครอนบาคจะให้ความสำคัญกับคะแนนรายข้อ

มากกว่าคะแนนรวม เพราะคะแนนรวมจะบอกถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรหรือโครงการแต่ไม่ได้ให้สารสนเทศที่นำไปใช้ในการปรับปรุง

3. การวัดเจตคติ (attitude measures) เจตคติเป็นผลส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมของโครงการ หากนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดก็มีความสนใจและอยากทำสิ่งนั้น ๆ การวัดเจตคติสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม

4. การติดตามผล (follow-up studies) เป็นการประเมินคุณภาพของหลักสูตรหรือโครงการ โดยดูผลที่เกิดขึ้นในภาพรวมว่าผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรหรือโครงการไปแล้วนั้นสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้เพียงใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาหลักสูตรหรือโครงการใหม่ต่อไป

สรุปได้ว่ารูปแบบการประเมินของครอนบาคจะช่วยให้ได้สารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการว่า กิจกรรมใดจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาทั้งหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอน และโครงการอื่น ๆ โดยมุ่งการปรับปรุง และปรับระบบการบริหารจัดการโครงการและองค์การ และดำเนินการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการและผลกระทบที่เกิดขึ้น

11.3 รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก (Kirkpatrick)

โดนัลด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick, 1998 : 31) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา อดีตประธาน ASTD (The American Society for Training and Development) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการประเมินผลการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมซึ่งถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ทราบว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมสามารถช่วยเหลือบุคลากรให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรม เพื่อจะช่วยให้รู้ว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเพียงใด การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกองค์การเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เคิร์กแพทริกเห็นว่า การประเมินผลการฝึกอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง
2. ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ
3. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร

ในการประเมินโครงการฝึกอบรมตามรูปแบบของเคิร์กแพทริกนี้ พระมหาโชคดีเพชรมา (2555 : 9-10) ได้สรุปว่า ควรดำเนินการประเมินใน 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ประเมินผลการเรียนรู้ (learning evaluation) เป็นขั้นตอนตรวจสอบผลการเรียนรู้ ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์หลักของโครงการฝึกอบรมหรือไม่ โดยเป็นการวัดความรู้ ความคิด ความสนใจ ทักษะในด้านต่างๆ ใช้ทดสอบการปฏิบัติงานของแต่ละคน ความสามารถของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการวัดความสามารถทางสมอง เช่น ความจำ ความเข้าใจ ความสามารถนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเกต ซึ่งอาจจะใช้วิธีการทดสอบแบบการสอบข้อเขียนทั้งก่อนและหลังการอบรม และควรตรวจสอบให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) และเจตคติ (attitude)

2. ประเมินปฏิกริยาตอบสนอง (reaction evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึก หรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความคิดเห็นต่อหัวข้อวิชาต่างๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรเหมาะสมหรือเพียงพอหรือไม่ การจัดดำเนินการฝึกอบรมครั้งนี้เหมาะสมหรือไม่ มีความคุ้มค่าหรือไม่ถ้าได้ผลว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนชอบโครงการฝึกอบรมนี้ จะทำให้ผู้อำนวยการโครงการรู้สึกภาคภูมิใจ แต่ความจริงแล้วเป็นการวัดที่เริ่มต้นเท่านั้นยังไม่ได้แสดงว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากผลของการฝึกอบรมนั้น

3. ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังจากการอบรม (behavior evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่ มีการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานหรือไม่

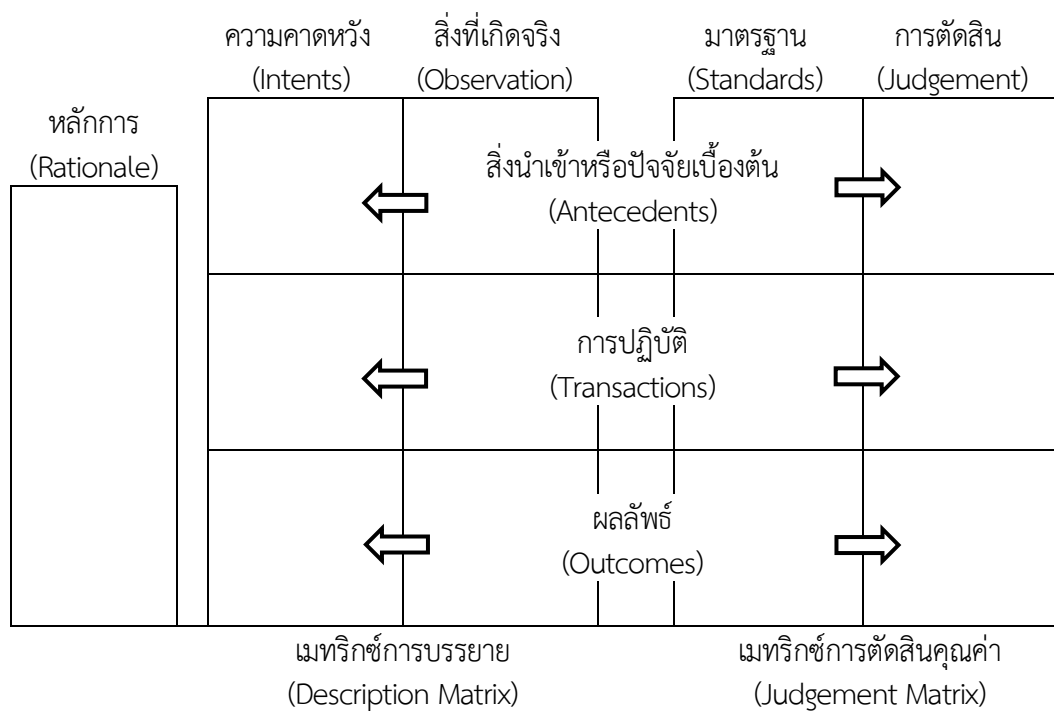
4. ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน (results evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กร หรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้น หรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่ ผลการปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นอย่างไร ได้รับการยอมรับจากบุคคลในหน่วยงานเพียงใด

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก เป็นการประเมินประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรมหรือพัฒนาบุคลากร เพื่อตรวจสอบว่าโครงการนั้นมีประสิทธิผลหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยมีการประเมิน 4 ระดับ ได้แก่ (1) การประเมินปฏิกริยา (2) การประเมินผลการเรียนรู้ (3) การประเมินพฤติกรรมการทำงาน และ (4) การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับองค์กร ประกอบด้วยการประเมินจำนวน 2 ช่วง ได้แก่ (1) การประเมินระหว่างการฝึกอบรมเพื่อประเมินปฏิกริยา และ (2) ประเมินผลการเรียนรู้ และการประเมินเมื่อสิ้นสุดการอบรมเป็นลักษณะการติดตามผล

11.4 รูปแบบการประเมินของสเตค (Stake)

โรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake, 1967 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559 : 191-198) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินโครงการไว้ว่า ต้องคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในการประเมินโครงการ เช่น ผู้เกี่ยวข้องคนหนึ่งอาจต้องการทราบเกี่ยวกับความแน่นอนและความสอดคล้องในการวัดเพื่อการประเมินนั้น ในขณะที่ผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ ต้องการทราบทิศทางการดำเนินงานโครงการหรือผู้ใช้ผลผลิตของโครงการอาจมีความต้องการอีกรูปแบบหนึ่ง สำหรับนักวิจัยอาจต้องการสารสนเทศที่แตกต่างไปจากผู้เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ เพื่อจะได้รู้เรื่องราวของโครงการอย่างลึกซึ้งเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ โรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินผลโดยเน้นเรื่องการตัดสินใจเป็นสำคัญ (Judgement Model) โดยได้นำแนวความคิดของ สคริฟเวน และครอนบาค มาประยุกต์ ให้อยู่ในรูปนามธรรม เพื่อให้มองเห็นเป็นภาพชัดเจน และสะดวกในการวัดและการประเมินมากขึ้น สเตค ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง การบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา และได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ การประเมินไว้ว่า ผู้รายงานจะต้องทำการบรรยายให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของโครงการทั้งที่เป็นภาพที่คาดหวังของโครงการและภาพจริงของโครงการ ซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สเตค เรียกว่า ส่วนการบรรยายหรือเมทริกซ์การบรรยายโครงการ และจึงตัดสินให้คุณค่าของโครงการ โดยนำเสนอเป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ และตั้งชื่อแบบจำลองในการประเมินผลว่า แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) ดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 แสดงรูปแบบการประเมินของสแตค

ที่มา : โรเบิร์ต อี สแตค (Robert E. Stake, 1967 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559 : 191-198

จากแผนภูมิที่ 6 พบว่า การประเมินโครงการจะมี 2 เมทริกซ์ คือ เมทริกซ์การบรรยาย (description) และเมทริกซ์การตัดสินคุณค่า (judgement) ในเมทริกซ์การบรรยายนั้น พบว่า ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รายงานจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (goals or intents) เป็นเป้าหมายที่ครอบคลุมนโยบายทั้งหมด สำหรับการประเมินการศึกษาไม่ควรจะสนใจเป้าหมายเฉพาะในแง่พฤติกรรมของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย ความคาดหวังนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1.1 สิ่งนำเข้าไปหรือปัจจัยเบื้องต้น (antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อนซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับผลของการเรียนการสอน

1.2 ปฏิบัติการ (transactions) เป็นผลสำเร็จของการทำงานเป็นองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอน

1.3 ผลลัพธ์ (outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

2. สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสภาพความเป็นจริง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ สิ่งนำเข้าไป ปฏิบัติการ และผลลัพธ์

ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง มิได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าข้อมูลที่เราได้มีความเที่ยงหรือความตรง แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

สำหรับเมทริกซ์การตัดสินคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาดูว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยทั่ว ๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด ได้แก่

1. เกณฑ์สัมบูรณ์ (absolute criterion) เป็นเกณฑ์ที่เราตั้งไว้ อาจจะเกิดขึ้นก่อนโดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้สแตค ยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักกว่าประกอบด้วย กระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

- 2.1 พุดคุยกับบุคลากรและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
- 2.2 กำหนดขอบเขตของโครงการ
- 2.3 ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
- 2.4 ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
- 2.6 กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
- 2.7 คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสิน และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ
- 2.8 สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติ

รวมทั้งผลลัพธ์ของโครงการ

- 2.9 เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา
- 2.10 ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง
- 2.11 เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้นไม่จำเป็นจะต้อง ดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากน้อยตามควรแก่กรณี

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการของสแตค เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่าของ โครงการหรือโปรแกรมการศึกษาโดยมีเกณฑ์มาตรฐานหรือเมตริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ มีกระบวนการประเมินอย่างเป็นระบบ

11.5 รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Scriven)

ไมเคิล สคริฟเวน (Micheal Scriven, 1988 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559 : 199-205) ได้ให้ความหมายของการประเมิน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติการ ตามระดับของเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่การประเมินว่ามี 2 ระดับ ได้แก่

1. ระดับวิธีการ เน้นจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า
2. ระดับการนำไปใช้ เน้นเรื่องบทบาทของการประเมินเพื่อการนำข้อมูลมาใช้ อย่าง

เหมาะสม

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินแบบสคริฟเวน มี 2 ประการ ได้แก่

1. การประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) เป็นการประเมิน ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นเพราะการ ประเมินจะช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนา

2. การประเมินผลสรุป (summative evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุด โครงการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อ นำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

สคริฟเวน ได้เสนอแนะว่าการประเมินเพื่อการปรับปรุง หรือดูความก้าวหน้าของ โครงการ โดยทำการประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) ควรที่จะใช้นักวิจัยมืออาชีพ ในการดำเนินการประเมินนั้น ควรจะได้แยกหน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจน รวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินโครงการด้วย ในการประเมินมี วิธีการ ที่สามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธี ได้แก่

1. การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงานหรือการประเมินคุณค่าภายใน (intrinsic evaluation) คือ การประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย กระบวนการวิธีการ ให้ได้คะแนนและเจตคติของครู เป็นการประเมินก่อนที่จะได้มีการปฏิบัติงาน

2. การประเมินเมื่อมีการปฏิบัติงานแล้ว หรือการประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (pay - off evaluation) เป็นการตัดสินคุณค่าจากผลที่เกิดขึ้น จากการใช้เครื่องมือกับนักเรียน เช่น การประเมินมีความแตกต่างระหว่างคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน หรือคะแนนที่ได้จากกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

สคริฟเวน มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากครอนบาค ในเรื่องของการนำกลุ่มเปรียบเทียบมาใช้ในการประเมิน ซึ่งสคริฟเวนเป็นบุคคลที่เห็นว่าการใช้กลุ่มเปรียบเทียบ มีข้อดีมากกว่าการไม่ใช้กลุ่มเปรียบเทียบ การใช้กลุ่มเปรียบเทียบจะเป็นการประหยัดกว่าไม่ต้องทำการศึกษาในระยะยาวและใช้กลุ่มตัวอย่างมากไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้ สคริฟเวน ยังเชื่อว่าการศึกษากลุ่มย่อย (Micro Studies) ด้วยวิธีการเปรียบเทียบซึ่งจะเป็นประโยชน์มากกว่าการศึกษาประชากรทั้งหมด (Cross Studies) เพราะทำได้ง่ายและบ่อยครั้งกว่า

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน เป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน โดยมีจุดเด่น คือ เน้นการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผลสรุปรวมโดยมีวิธีการ 2 วิธี ได้แก่ (1) การประเมินก่อนปฏิบัติงาน และ (2) การประเมินคุณค่าการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงาน

11.6 รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin)

มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin, 1969 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559 : 206-208) ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE (Center for the Study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน คือ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคิน ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ

จากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้น การประเมินประกอบด้วย การจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ดังนั้นในการประเมินจำเป็นจะต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ จำนวน 5 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินระบบ (system assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับความคาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้เราสามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษาได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (program planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมาย พร้อมกับประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือก

ที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไปจะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (program implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้ หรือคาดหวังไว้เพียงใด

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (program improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้นนักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (program certification) ขั้นตอนนี้ นักประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการ และศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่นๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่นๆ ได้กว้างขวางเพียงใด ในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้นักประเมินจะทำให้ผู้บริหารได้ตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินการกับโครงการในลักษณะใด อาจจะยกเลิก ปรับปรุงใหม่ หรืออาจขยายโครงการต่อไปอีก เป็นต้น

สรุปได้ว่า แนวทางการประเมินของอัลคิน เป็นการประเมินโดยรวมสารสนเทศ และรายงานสรุปผล เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเพื่อให้เกิดการประเมินผลต่อการดำเนินโครงการ

11.7 แนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม และแอนโทนี เจ ซิงค์ฟิลด์ (Daniel L. Stufflebeam and Antony J. Shinkfield, 1985 อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559 : 199) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างเป็นระบบการประเมินจึงเป็นกระบวนการจัดหา นำเสนอสารสนเทศ และนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจ ทางทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ

นอกจากนี้ สตัฟเฟิลบีม ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินผลที่เรียกว่า CIPP Model ซึ่งเป็นแบบประเมินที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่มีแบบแผนอย่างชัดเจน และสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง โดยเน้นกิจกรรมการประเมินควบคู่ไปกับการบริหารงานโดยประกอบด้วยการประเมิน 4 ประเภทและมีลักษณะสอดคล้องกับโครงสร้างของระบบงานโดยทั่วไป ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนจะดำเนินโครงการใด ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการ การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความหมายของเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และแผนของการดำเนินโครงการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินต่อจากการประเมินบริบทและการประเมินตัวป้อน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.1 หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการเพื่อสามารถแก้ไขข้อปัญหาให้ได้ สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ

3.2 หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ

3.3 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลที่เกี่ยวกับผลผลิต (Product Evaluation : P) วัตถุประสงค์ของการประเมินประเภทนี้เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินของสตีฟเฟิลบีม เรียกว่า รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) ประกอบด้วยการประเมิน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ (1) การประเมินด้านบริบท (2) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (3) การประเมินด้านกระบวนการ และ (4) การประเมินด้านผลผลิต

11.8 รูปแบบประเมินแบบชิปปี้ (CIPP MODEL)

โมเดลการประเมินแบบชิปปี้ หรือ CIPP Model ของสตีฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) เป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน เป็นรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินใจ (Decision – oriented Evaluation Model) ซึ่งนิยามว่าการประเมินเป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) นี้ใช้สำหรับการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต เพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของสิ่งที่จะประเมิน การดำเนินงาน การกำหนดยุทธวิธี แผนงานและการปรับเปลี่ยนยุทธวิธี แผนงานการดำเนินงานให้มีความเหมาะสม รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงขยายโครงการ ยุติโครงการหรือยกฐานะเป็นงานประจำ โดยนักประเมินจะต้องออกแบบการประเมินให้สอดคล้องกับสภาพการตัดสินใจของผู้บริหาร ด้วยการระบุประเภท ระดับและคาดคะเนสถานการณ์ของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งอาจกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจในแต่ละสถานการณ์ รูปแบบการประเมินแบบนี้เป็นที่รู้จักและใช้แพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย

11.8.1 การประเมินแบบชิปปี้ (CIPP MODEL) จะเป็นกลไกในการให้ข้อมูลย้อนกลับที่จำเป็นมายังโครงการ ซึ่งจะทำให้มีสารสนเทศที่จำเป็นต่อการตัดสินใจอย่างต่อเนื่อง ข้อสมมติเบื้องต้น 4 ประการของแบบจำลอง CIPP มีดังนี้

1) การประเมินเป็นบริการสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจที่ควรให้สารสนเทศที่จำเป็นต่อผู้ตัดสินใจ

2) การประเมินเป็นวงจรและกระบวนการที่มีความต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการประเมินโครงการทั้งหมดอย่างเป็นระบบ

3) กระบวนการประเมินมี 3 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ การบรรยาย สิ่งที่ต้องการประเมินการได้มาซึ่งข้อมูลและการใช้ประโยชน์ของข้อมูลเพื่อการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำหรับวิธีการประเมิน

4) ขั้นตอนการวิเคราะห์และการใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกต่าง ๆ ในกระบวนการประเมินกิจกรรมที่ต้องการร่วมกันระหว่างนักประเมินที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการและผู้ตัดสินใจ

11.8.2 แนวคิดการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP MODEL)

การประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) ในปี ค.ศ.1971 สตัฟเฟิลบีมและคณะได้เขียนหนังสือทางการประเมินออกมาหนึ่งเล่ม ชื่อ “Education Evaluation and Decision Making” หนังสือเล่มนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะให้แนวคิดและวิธีการทางการวัดและประเมินผล ได้อย่างน่าสนใจและทันสมัยด้วย นอกจากนั้น สตัฟเฟิลบีมก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการประเมินและรูปแบบของการประเมินอีกหลายเล่มอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่าท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมิน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน เรียกว่า CIPP Model (Daniel L. Stufflebeam, 1985 : 236)

แนวคิดของสตัฟเฟิลบีมเน้นการแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหาและนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหาข้อมูลและนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องและเพื่อป้องกันการมีอคติในการประเมิน

สตัฟเฟิลบีม ได้ให้นิยามของคำว่า “การประเมิน” ไว้ดังนี้ คือ

“การประเมิน” คือ กระบวนการของการระบุหรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการรวมถึงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่จัดเก็บมาแล้วนั้น มาจัดทำให้เกิดเป็นสารสนเทศที่มีประโยชน์ เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการประกอบการตัดสินใจต่อไป

จากนิยามดังกล่าว มีสาระสำคัญที่สามารถขยายความเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. การประเมิน เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจรและย้อนกลับมาสู่อุปกรณ์ใหม่ของวงจรด้วย
2. กระบวนการประเมิน จะต้องการระบุหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
3. กระบวนการประเมิน จะต้องมีการนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาแล้วนั้นมาจัดทำให้เป็นสารสนเทศ
4. สารสนเทศที่ได้มานั้น จะต้องมีความหมายและมีประโยชน์
5. สารสนเทศดังกล่าว จะต้องได้รับการนำไปเสนอเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่หรือแนวทางการดำเนินการใด ๆ ต่อไป

11.8.3 กรอบของการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP MODEL)

ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมณเลิศ (2556 : 58-61) กล่าวว่า สตัฟเฟิลบีมได้พัฒนากรอบของการประเมิน เพื่อตอบสนองการตัดสินใจของผู้บริหาร 4 ประเภท ตามอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของ “CIPP Model” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation : C) หรือสภาพแวดล้อม เป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการเพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผลความจำเป็น (needs) สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของโครงการเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการตรวจสอบว่าโครงการที่จะทำสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่ วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรหรือไม่ เป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ หรือไม่ การประเมินสภาวะแวดล้อมจะช่วยในการตัดสินใจ

เกี่ยวกับเรื่องโครงการควรจะทำในสภาพแวดล้อมใดต้องการจะบรรลุเป้าหมายอะไรหรือต้องการบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะอะไร เป็นต้น

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการเช่นเดียวกับการประเมินบริบท เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสมและความพอเพียงในด้านทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้ที่เกี่ยวข้องการประเมินปัจจัยนำเข้าจะช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์วิธีดำเนินการและวางแผนวิธี

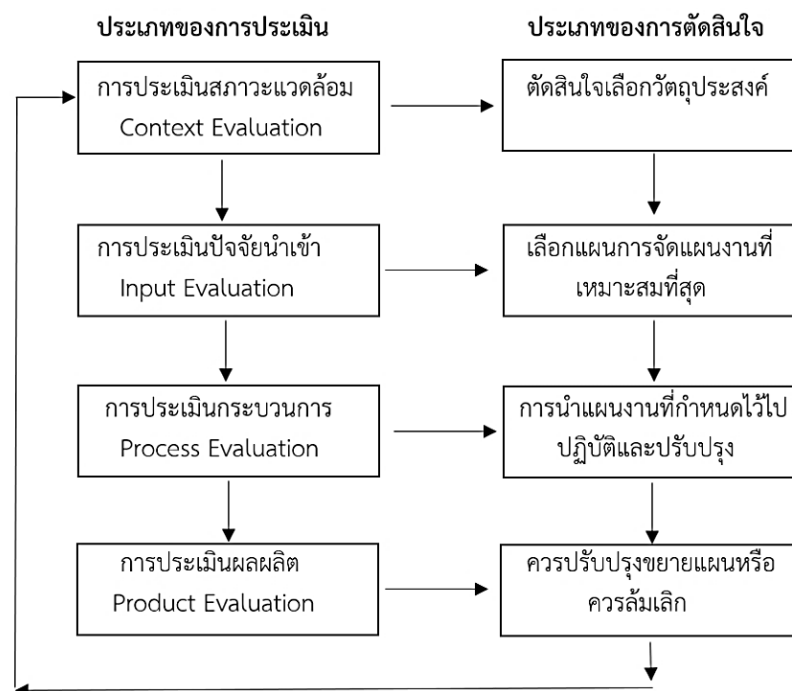
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ เพื่อศึกษาว่าอะไรเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ซึ่งจะทำให้สามารถกำกับดูแล ควบคุมและปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานของโครงการได้ สารสนเทศที่ได้จากการประเมินกระบวนการจะช่วยให้ผู้บริหารทราบความก้าวหน้า จุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการ เพื่อการกำกับดูแลตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการและเร่งรัดการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ทรัพยากรและเวลาที่กำหนดไว้

การประเมินกระบวนการจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะๆ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินของโครงการโดยทั่วไปการประเมินกระบวนการมีจุดมุ่งหมายคือ (1) เพื่อการหาข้อบกพร่องของโครงการในระหว่างที่มีการปฏิบัติการหรือการดำเนินงานตามแผนนั้น (2) เพื่อหาข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ และ (3) เพื่อการเก็บข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของโครงการ

4. การประเมินผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์หรือความต้องการของโครงการกำหนดไว้ซึ่งจะตอบคำถามว่าผลผลิตที่ได้จากโครงการมีอะไรบ้างและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ความต้องการจำเป็นลดลงหรือไม่อย่างไร ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด ควรจะจัดการอย่างไรกับโครงการที่ติดตามมา ซึ่งคำถามข้างต้นมีความสำคัญต่อการตัดสินใจความสำเร็จของโครงการ สารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลผลิตจะมีประโยชน์ต่อผู้บริหารในการตัดสินใจปรับขยายโครงการ ยุติโครงการหรือยกฐานะเป็นงานประจำ

การประเมินโดยใช้รูปแบบซีบีบี (CIPP MODEL) เป็นที่นิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุด โดยเฉพาะการประเมินโครงการต่างๆ เพราะว่าเป็นการประเมินให้สารสนเทศที่ครอบคลุมมีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ ประกอบด้วย อย่างไรก็ตามบางครั้งมีการนำรูปแบบการประเมินแบบนี้ไปใช้ โดยไม่ครบตามขั้นตอนด้วยการตัดการประเมินบริบทออกทำให้สารสนเทศที่ได้ลดคุณค่าลงและมีผลต่อการตัดสินใจได้ในการดำเนินโครงการแต่ละประเภทจะเห็นได้ชัดว่า การประเมินแต่ละประเภทดังกล่าวจะต้องเอื้ออำนวยต่อการตัดสินใจดังแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 แสดงความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินผลตามโมเดลของ สต๊ฟเฟิลบีม

ที่มา : อีร์ศักดิ์ อุ่นอารมณเลิศ, 2556 : 61

แดเนียล แอล สต๊ฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam, 2003 : 18) ได้แบ่ง การประเมินผลผลิตออกเป็น 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. การประเมินผลกระทบ (impact evaluation) เป็นการประเมินผลที่ ต่อเนื่องจากผลผลิตของโครงการ
2. การประเมินประสิทธิผล (effectiveness evaluation) เป็นการ ประเมินผลที่มุ่งตอบคำถามว่าผลผลิต ผลกระทบหรือผลที่ต่อเนื่องจากผลผลิตเป็นไปตามความ คาดหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
3. การประเมินความยั่งยืนของโครงการ (sustainability evaluation) เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่าโครงการมีความยั่งยืนต่อไปหรือโครงการยังคงมีศักยภาพในการ ดำเนินการต่อไปหรือไม่
4. การประเมินการขยายผล (transportability evaluation) เป็นการตอบ คำถามว่ากระบวนการหรือการดำเนินงานของโครงการสามารถนำไปใช้กับพื้นที่อื่นหรือในสถานการณ์ อื่น ๆ ได้ดีมากน้อยเพียงใด

ดังนั้นสรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินแบบซิปปี้ (CIPP Model) ของแดเนียล แอล สต๊ฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) เป็นวิธีการที่เหมาะสมและครอบคลุมผลการประเมินในทุกๆ องค์ประกอบสำหรับการประเมินโครงการเพราะเป็นรูปแบบการประเมินที่ให้สารสนเทศได้ครอบคลุม การประเมินจำนวน 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (context) เป็นการพิจารณาถึง หลักการและเหตุผลของโครงการ (2) ด้านปัจจัยนำเข้า (input) เป็นการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของ โครงการ ความเหมาะสม ตลอดจนการดำเนินการจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินโครงการ (3) ด้าน

กระบวนการ (process) เป็นการพิจารณาถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ และ (4) ด้านผลผลิต (product) เป็นการพิจารณาถึงผลที่เกิดจากโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

11.8.4 องค์ประกอบของรูปแบบ

รูปแบบซีบีพี (CIPP Model) มีองค์ประกอบการประเมินด้านบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) การประเมินบริบท (Context Evaluations) เป็นการประเมิน (1) ความต้องการ (2) ปัญหา (3) สิทธิหรือทรัพยากร และ (4) โอกาสต่างๆ เป็นการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย (goals) ลำดับความสำคัญก่อนหลัง (priorities) และผลลัพธ์ (outcomes)

2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluations) เป็นการประเมิน (1) ทางเลือก (2) แผนปฏิบัติ (3) แผนบุคลากร และ (4) งบประมาณ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้และศักยภาพของประสิทธิภาพในการลงทุน ในการที่จะบรรลุความต้องการและเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น การประเมินปัจจัยนำเข้าจึงช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกแผนปฏิบัติ การเขียนโครงการเพื่อขอการสนับสนุนทางการเงิน การจัดสรรทรัพยากร การมอบหมายงานและงบประมาณ

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluations) เป็นการประเมินการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ประเมินกิจกรรมต่างๆ โดยมุ่งเน้นที่การปฏิบัติงานตามโปรแกรมหรือแผนงานต่างๆ

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluations) เป็นการประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจให้เกิดทั้งระยะสั้นและระยะยาวเป็นการประเมินที่มุ่งเน้นการบรรลุผลลัพธ์ที่สำคัญและความสำเร็จในการบรรลุตามความต้องการที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

11.8.5 การประเมินเป็นช่วงและการประเมินผลรวม

การใช้รูปแบบซีบีพี (CIPP Model) เพื่อการประเมินเป็นช่วง (formative evaluation) โดยมากประเมินเพื่อการปรับปรุงนั้น ความสำคัญอยู่ที่การได้ข้อมูลเพื่อการวางแผนและการนำแผนไปสู่การปฏิบัติตัวแบบนี้จะให้ข้อมูลแก่ผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางหรือขอบเขตที่จะพัฒนาต่อไป การกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสม การวางแผนกิจกรรมและงบประมาณการดำเนินตามแผนกิจกรรมให้สำเร็จเป็นการประเมินเพื่อช่วยให้การตัดสินใจว่าจะซ้ำของเก่า ปรับปรุงและขยายงานต่อไปอีกหรือยุติกิจกรรมนั้นๆ

การประเมินเป็นช่วง (formative evaluation) จะประเมินเพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

1. บริบท (context) : ต้องการจะทำอะไร ?
2. ปัจจัยนำเข้า (input) : จะทำอย่างไร ?
3. กระบวนการ (process) : ทำแล้วหรือยัง ?
4. ผลผลิต (product) : ทำสำเร็จหรือไม่ ?

ดังนั้น การประเมินเป็นช่วง (formative evaluation) ควรประเมินในประเด็นหรือสาระต่อไปนี้

1. บริบท (context) : เป็นการประเมินความต้องการ (needs) ปัญหา สิทธิหรือทรัพยากรและโอกาสต่างๆเพื่อที่จะระบุความต้องการเลือกหรือจัดลำดับเป้าหมาย

2. ปัจจัยนำเข้า (input) : เป็นการประเมินกลยุทธ์ทางเลือกและแผนในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการเลือกโปรแกรม กิจกรรม หรือกลยุทธ์อื่นๆ

3. กระบวนการ (process) : เป็นการประเมินการกำกับติดตาม การตัดสินใจ กิจกรรมต่างๆ และการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะๆ เพื่อการปฏิบัติตามแผน

4. ผลผลิต (product) : เป็นการประเมินผลลัพธ์และผลข้างเคียง (side effects) เพื่อพิจารณาว่ากิจกรรมนั้นควรจะดำเนินการต่อไปปรับขยายหรือยุติกิจกรรมนั้น

สำหรับการประเมินรูปแบบซิปป์ (CIPP Model) เพื่อการประเมินผลรวม (summative evaluation) จะให้ผลการประเมินเพื่อพิจารณาคุณภาพ ค่าใช้จ่ายและการลงทุนตลอดจนความสามารถในการแข่งขันการประเมินผลรวมจะประเมินเพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

1. บริบท (context) : ความต้องการที่สำคัญ (needs) ได้ระบุไว้หรือไม่ ?
2. ปัจจัยนำเข้า (input) : ได้ใช้ความพยายามหรือดำเนินกิจกรรมตามแผนและงบประมาณหรือไม่

3. กระบวนการ (process) : การออกแบบการให้บริการได้ดำเนินการเสร็จสมบูรณ์หรือได้ปรับขยายตามความต้องการแล้วหรือไม่ ?

4. ผลผลิต (product) ความพยายามที่ใช้ไปหรือกิจกรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จหรือไม่

สำหรับการประเมินผลรวม (summative evaluation) ควรประเมินในลักษณะต่อไปนี้

1. บริบท (context) : เปรียบเทียบเป้าหมายและลำดับความสำคัญกับผลการประเมินความต้องการปัญหาสิทธิหรือทรัพยากรและโอกาส

2. ปัจจัยนำเข้า (input) : เปรียบเทียบกลยุทธ์ของโปรแกรม การออกแบบโปรแกรม และงบประมาณ กับคู่แข่งที่สำคัญและกับความต้องการตามเป้าหมายของผู้ได้รับประโยชน์

3. กระบวนการ (process) : เปรียบเทียบกระบวนการและค่าใช้จ่ายตามแผนกับกระบวนการและค่าใช้จ่ายที่ปฏิบัติจริง

4. ผลผลิต (product) : เปรียบเทียบผลลัพธ์และผลข้างเคียงกับความต้องการตามเป้าหมายและผลของโปรแกรมอื่น

11.8.6 การแบ่งองค์ประกอบในการประเมินผลผลิต

ในการประเมินระยะยาวนั้น การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เพื่อจะตอบคำถามว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ ลักษณะเช่นนี้จะประเมินใน 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ผลกระทบ (impact)
2. ประสิทธิภาพ (effectiveness)
3. ความยั่งยืน (sustainability)
4. ความสามารถที่จะถ่ายทอดได้ (transportability)
การประเมินแต่ละองค์ประกอบเพื่อที่จะตอบคำถามต่อไปนี้

1. ผลกระทบ : กิจกรรมหรือผลการปฏิบัติได้ถึงผู้ที่ควรจะได้รับประโยชน์หรือไม่

2. ประสิทธิภาพ : ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้บรรลุผลหรือไม่

3. ความยั่งยืน : ประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีความยั่งยืนหรือไม่

4. ความสามารถที่จะถ่ายทอดได้ : กิจกรรมที่ทำและเกิดผลดีสามารถนำไปใช้ที่อื่นหรือปรับใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในที่อื่นได้หรือไม่

11.8.7 จุดเน้นเพื่อการปรับปรุง

จุดมุ่งเน้นของการประเมินโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าเป้าหมายของการประเมินมิได้อยู่ที่การพิสูจน์ (prove) แต่อยู่ที่การปรับปรุงพัฒนา (improve) ดังนั้นหน้าที่สำคัญในการประเมินผลเพื่อผลระยะยาวคือ การกระตุ้นช่วยเหลือส่งเสริมให้กิจกรรมที่ทำมีความเข้มแข็งได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การประเมินโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) อาจนำไปสู่คำตอบที่ว่าโปรแกรม/โครงการ/กิจกรรม หรือบริการต่างๆ นั้นมีคุณค่าที่จะดำเนินการต่อไปหรือไม่ ควรปรับขยายหรือไม่ หรือไม่มีคุณค่าแล้วและสมควรที่จะหยุดการดำเนินการ

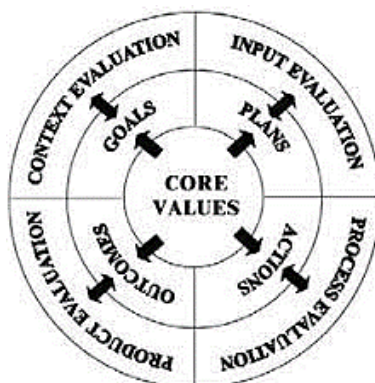
11.8.8 องค์ประกอบของค่านิยมในการประเมิน

องค์ประกอบพื้นฐานของรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ประกอบด้วยวงกลมที่ซ้อนกัน 3 ชั้น วงกลมในที่สุดคือค่านิยมร่วมกัน (core values) ซึ่งเป็นตัวกำหนดของวัตถุประสงค์สำคัญของการประเมิน วงกลมที่สองเป็นจุดเน้นของการประเมิน 4 ประการ คือ เป้าหมาย (goals) แผน (plans) การกระทำหรือการปฏิบัติ (actions) และผลลัพธ์ (outcomes) วงกลมนอกสุดเป็นแบบของการประเมิน 4 แบบ เพื่อใช้ประเมินจุดเน้น 4 ประการของวงกลมที่สองได้แก่

1. การประเมินบริบท (context evaluation) ใช้เพื่อการประเมินเป้าหมาย (goals)
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (input evaluation) ใช้เพื่อการประเมินแผน (plans)
3. การประเมินกระบวนการ (process evaluation) ใช้เพื่อการประเมินการกระทำหรือปฏิบัติ (actions)
4. การประเมินผลผลิต (product evaluation) ใช้เพื่อการประเมินผลลัพธ์ (outcomes)

อนึ่งวงกลมที่สอง และวงกลมที่สามจะมีลูกศรสองทาง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกันความสัมพันธ์ระหว่างจุดเน้นของการประเมินกับแบบของการประเมิน ดังแผนภูมิที่ 8

แผนภูมิที่ 8 แสดงองค์ประกอบหลักของรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) หรือความสัมพันธ์ระหว่างจุดเน้นของการประเมินกับแบบของการประเมิน

ที่มา : แดเนี่ยล แอล สตัฟเฟิลบีม Daniel L. Stufflebeam, 2007 : 333

11.8.9 มาตรฐานในการประเมิน

การประเมินโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) จะต้องตระหนักถึงเงื่อนไขสำคัญของการประเมินดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ใช้สอย (utility) การประเมินจะต้องให้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์แก่ผู้ที่จะให้ผลของการประเมิน
2. ความเป็นไปได้ (feasibility) การประเมินจะต้องดำเนินการตามความเป็นจริง สุขุม รอบคอบ และไม่ฟุ่มเฟือย
3. ความเหมาะสม (propriety) การประเมินจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามกฎหมายข้อบังคับมีคุณธรรมและจริยธรรม คำนึงถึงสวัสดิภาพของผู้มีส่วนร่วมในการประเมิน และผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการประเมิน
4. ความแม่นยำ (accuracy) การประเมินจะต้องใช้วิธีการที่จะได้ข้อมูลที่แม่นยำตรงกับคุณธรรม คุณค่า ความซื่อสัตย์ และความสำคัญของสิ่งที่ประเมิน

11.8.10 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การประเมินโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) มีจุดเน้นอีกประการหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) ทั้งนี้เพราะการประเมินนั้นจะนำประโยชน์ไปสู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโครงการหรือกิจกรรมในสถานศึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจได้แก่ ครูอาจารย์ นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และสถาบันต่างๆ ในชุมชน ดังนั้น ในการประเมินผู้รายงานจะต้องควบคุมกระบวนการประเมินเพื่อประกันว่าการประเมินจะดำเนินการไปตามหลักวิชามีคุณธรรม ไม่ลำเอียง ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ถูกประเมิน การประเมินต้องใช้เทคนิควิธีที่เหมาะสม การเลือกผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีความเที่ยงธรรม

ผู้รายงานที่ใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ควรแสวงหากลุ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) กับกิจกรรมที่ประเมิน (core values) แสวงหาตัวแทนให้มีส่วนร่วมในการประเมินแสวงหาค่านิยมร่วมที่เป็นวัตถุประสงค์หลักของการประเมิน มีส่วนร่วมในการกำหนดคำถามที่จะประเมิน ระบุเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินและมีส่วนร่วมในการพิจารณารายงานการประเมิน

11.8.11 การใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี

การประเมินโดยรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) นั้นควรมีมุมมองที่หลากหลายใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้กระบวนการสามเส้า (triangulation) เพื่อการวัดและตีความข้อมูลหลาย ๆ อย่างวิธีการที่อาจใช้ประเมินในบริบทของการศึกษาไทยสรุปได้ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงวิธีการที่ใช้ในการประเมินโดยใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model)

วิธีการ	องค์ประกอบของการประเมิน						
	บริบท	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผลผลิต			
				ผลกระทบ	ประสิทธิผล	ยั่งยืน	การถ่ายทอด
วิจัยสำรวจ	X		X	X	X	X	
การทบทวนวรรณกรรม	X	X					
วิเคราะห์เอกสาร	X	X	X	X	X		
เทคนิคเดลฟาย	X	X					
ฐานข้อมูล		X	X	X	X	X	
การสังเกต			X	X	X	X	
กรณีศึกษา			X	X	X	X	
วิจัยเปรียบเทียบ		X			X	X	
วิจัยทดลอง		X			X	X	
การสัมภาษณ์	X		X	X	X	X	X
กลุ่มสนทนา	X	X	X	X	X	X	X
วิเคราะห์ต้นทุน		X	X		X	X	

หมายเหตุ : ตารางที่ 11 เครื่องหมาย x แสดงว่าจะใช้วิธีการใดในการประเมินองค์ประกอบและวิธีการที่ใช้ในการประเมินมีทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

สรุปได้ว่า การประเมินโดยรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) นั้นเป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาประเมินเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ ใช้วิธีการประเมินหลายวิธีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพการประเมินรูปแบบชิปปี้ มิได้ใช้เพื่อประเมินโครงการแต่เพียงอย่างเดียวแต่สามารถใช้ประเมินกิจกรรมอื่นๆ ได้อีกด้วยการประเมินโครงการครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP MODEL) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการประเมิน

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้รายงานได้ดำเนินการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ปีการศึกษา 2561 – ปีการศึกษา 2563 โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สมบูรณ์และนำไปใช้ในการตัดสินใจคุณภาพและประสิทธิผลของโครงการ เพื่อให้มีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยดำเนินการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส จำนวน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินโครงการเพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับนโยบายทางการศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินโครงการสภาพปัจจุบันของปัญหา และการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจวางแผนดำเนินโครงการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินโครงการเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านปัจจัยนำเข้าของการดำเนินโครงการ ได้แก่ ความรู้ความสามารถของบุคลากรในการดำเนินโครงการ ความเพียงพอและความรับผิดชอบของบุคลากร ความเพียงพอของงบประมาณ ความเหมาะสมของระยะเวลา การสนับสนุนของฝ่ายบริหารโรงเรียน และความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ ได้แก่ การบริหารโครงการ ขั้นตอนการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา

4. การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ ผลสำเร็จของการดำเนินงานตามโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส ผลที่เกิดต่อนักเรียน ครู ผู้บริหาร สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน จากการดำเนินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรสและผลการประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการประเมินโครงการรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นพบว่า การประเมินโครงการในแต่ละรูปแบบจะมีเป้าหมายที่สอดคล้องกัน เพื่อตรวจสอบคุณภาพหรือประสิทธิผลของโครงการ และใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือยุติโครงการ ดังนั้นผู้รายงานในฐานะผู้บริหารโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2561-ปีการศึกษา 2563 ได้พิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรสว่าเหมาะสมกับการประเมินรูปแบบซิปป์ (CIPP Model) ของสตีฟเฟิลบีม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

อาสนี นิสาล๊ะ (2555 : 42) ได้ศึกษาการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนแย้มจาดวิชานุสรณ์ สำนักงานเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ผลการประเมินพบว่า (1) การประเมิน ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของโครงการ พบว่า ลักษณะของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมในปัจจุบันและวัตถุประสงค์ของโครงการมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคม ส่วนความเป็นไปได้ของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากรอยู่ในระดับปานกลาง (2) การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ โดยรวมพบว่าการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับ ปานกลาง โดยครูที่ปรึกษาได้ทำความรู้จักกับนักเรียนเป็นรายบุคคลทำการคัดกรองนักเรียน รวมทั้งมีการส่งเสริมนักเรียนกลุ่มปกติและนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา ป้องกันและแก้ไขปัญหาและส่งต่อนักเรียน และ (3) การประเมินผลผลิตของโครงการ โดยรวมพบว่าการดำเนินงานด้านนี้อยู่ในระดับปานกลางและคุณลักษณะของนักเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

เทพประทาน ศิโล (2556 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองบัว (เทพวิทยาคม) ปีการศึกษา 2556 ผลการประเมินพบว่า (1) ด้านบริบทโครงการในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยโครงการส่งเสริมพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีหลักการดำเนินงานที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับ

ความคิดเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ กิจกรรมที่ดำเนินการตามโครงการฯ ส่งเสริมให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดูแลนักเรียนมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด (2) ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ (Input) ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านบุคลากร พบว่า ความพร้อมของผู้บริหารและของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านงบประมาณ พบว่า การวางแผนการใช้งบประมาณ และงบประมาณที่โรงเรียนจัดให้อยู่ในระดับมาก ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ระยะเวลาดำเนินงาน ข้อมูลสารสนเทศที่ใช้ในการดำเนินงานพัฒนาส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับมาก ด้านระยะเวลาการดำเนินงาน พบว่า ระยะเวลาการดำเนินงานตามโครงการ ความเหมาะสมของปฏิทินปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก (3) ด้านกระบวนการดำเนินงานของโครงการ (Process) ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากโดยพบว่า การประเมินขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ อยู่ในระดับมาก และ (4) ด้านผลผลิตของโครงการ (Product) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า คุณภาพผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนบุคลากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจในด้านที่นักเรียนรู้จักตนเองพึ่งตนเองได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

สมภพ สุขพัฒนานรากุล (2556 : 42) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอโชคชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา ผลการวิจัยปรากฏว่า (1) ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมและรายด้านมีความพร้อมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ บุคลากร สื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานและงบประมาณ (2) กระบวนการของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมและรายด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ การวางระบบบริหาร การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การจำแนก คัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียนด้วยวิธีการอันหลากหลาย การป้องกันช่วยเหลือ แก้ไข ส่งต่อนักเรียน การจัดกิจกรรมแนะแนวและการนิเทศติดตามประเมินผลและรายงานผล และ (3) ผลผลิตของโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ ด้านรู้จักตนเองและพึ่งพาตนเองได้ นักเรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสุขนิสัย มีทักษะในการหลีกเลี่ยงป้องกันอันตรายและพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคมและมีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพสุจริต

ชุตินาถ ถาวรแก้ว (2559 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า (1) การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 (ปทุมธานี สระบุรี) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาและด้านการส่งต่อมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (2) คุณภาพชีวิตนักเรียน ในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 (ปทุมธานี - สระบุรี) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสัมพันธภาพสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านจิตใจและด้านการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด และ (3) การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

โชคคี อี้ววังโส (2559 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมเทศบาลวัดท่าแพ เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า (1) ผลการประเมินด้านบริบทโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยวัตถุประสงค์ของโครงการมีความสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ความต้องการจำเป็นของโครงการ คือ นักเรียนพฤติกรรมเลียนแบบสิ่งไม่ดี และความเป็นไปได้ของโครงการ คือ โรงเรียนกำกับและติดตามโครงการได้ มีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงสุด (2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยครูเพียงพอในการจัดการดำเนินงานโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการจัดระเบียบสภาวะแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน (3) ผลการประเมินด้านกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยช่วงเวลาดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรมการดำเนินงานมีครูที่ปรึกษาให้เวลากับนักเรียนเพื่อปรึกษาปัญหาต่างๆ และรายงานผลการดำเนินงานโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด และ (4) ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า นักเรียนมีมารยาทที่ดีงามและมีสุขภาพกายที่ดี

ธีระยุทธ เกตุมี (2559 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนพิชัย ผลการประเมินพบว่า (1) ด้านสภาวะแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านเป้าหมายของโครงการ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ด้านความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ (2) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความเหมาะสมด้านระยะเวลา มีการประเมินผลการดำเนินงานโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามระยะเวลาที่กำหนด ด้านความพอเพียงด้านทรัพยากร คณะกรรมการสถานศึกษาให้การสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานโครงการ ผู้บริหารมีความสนใจและให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการด้านความพร้อมของบุคลากร มีการส่งเสริมและแต่งตั้งให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินงานโครงการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอย่างเหมาะสมและชัดเจน (3) ด้านกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการดำเนินงานโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การบันทึกข้อมูลนักเรียนทุกคนที่รับผิดชอบในระเบียบสละสมการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนจากผู้ปกครองนักเรียน จากเพื่อนสนิทภายในห้องจากการเยี่ยมบ้านของครูที่ปรึกษานำมาจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นปัจจุบัน สามารถอ้างอิงได้ ด้านกิจกรรมการดำเนินงานโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาครู บุคลากรให้มีความรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ เพื่อพัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนกิจกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ (4) ด้านผลผลิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยนักเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพ และมีความสุขในการเรียน นักเรียนไม่เสเพลสิ่งเสเพลดี รวมทั้งไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสเพลดี นักเรียนสามารถหลีกเลี่ยงและป้องกันตนเองให้ห่างจากสิ่งเสเพลดี ผู้ปกครองเสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีให้บุตรหลาน บุตรหลานของผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น สามารถให้คำแนะนำผู้อื่นได้ สำหรับความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การออกเยี่ยมบ้านนักเรียนของครูที่ปรึกษา การจัดกิจกรรมเสริมในเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพนักเรียน นักเรียนในความปกครองของผู้ปกครองได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านการเรียน นักเรียนมีบุคลิกภาพดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แสดงให้เห็นว่านักเรียนและผู้ปกครองพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ปิยะวุฒิ ศรีชนะ (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร จังหวัดยโสธร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ผลการประเมินโครงการ พบว่า (1) ผลการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร ในภาพรวมพบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการประเมิน จำแนกรายด้าน 4 ด้าน พบว่า (1.1) การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม พบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (1.2) การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร พบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมาก (1.3) การประเมินกระบวนการ พบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และ (1.4) การประเมินผลผลิต พบว่าผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และ (2) ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครูและผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนโพนงามพิทยาคาร พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนครูและผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการอยู่ในระดับมากตามลำดับ

วชิระ อาจเอื้อม (2559 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนสกลวิสุทธิ พบว่า (1) ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการความต้องการและความจำเป็น ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์โครงการ ความสอดคล้องกับนโยบายและความเป็นได้ของโครงการ ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน (2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ การบริหารจัดการ และหน่วยงานที่สนับสนุน ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน (3) ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการ ได้แก่ การวางแผน (P) การดำเนินการ (D) การติดตามและประเมินผล (C) และการนำผลการประเมินมาปรับปรุง/พัฒนา (A) ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน (4) ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า (4.1) คุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน (4.2) ผลการประเมินมาตรฐานที่ 1 คุณภาพนักเรียน ประเด็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน อยู่ในระดับดี ผ่านเกณฑ์การประเมิน (4.3) ผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2559 ค่าเฉลี่ยระดับโรงเรียนสูงกว่าค่าเฉลี่ย ในปีการศึกษา 2558 ทุกรายวิชาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมิน (4.4) ผลการประเมินด้านความพึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน

สุพิชฌาย์ หัวดอน (2559 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 35 สังกัดสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ผลการประเมินพบว่าโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่ 35 สังกัดส่วนสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตลาดกระบัง ผ่านเกณฑ์การประเมินระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลการประเมินดังนี้ 1) ด้านบริบท ผลการประเมินผ่านเกณฑ์ประเมินในระดับมาก 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับปานกลาง 3) ด้านกระบวนการผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับมาก และ 4) ด้านผลผลิต ผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับมาก

สถุขดี วิวาสุขุ (2562 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการประเมินโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผลการประเมินโครงการ พบว่า โดยภาพรวม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ได้แก่ ด้านผลผลิต ด้านบริบท ด้านกระบวนการ และด้านปัจจัยเบื้องต้น ตามลำดับ โดยมีผลการประเมินดังนี้ (1) ด้านบริบทของโครงการ โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยโครงการมีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ โดยภาพรวมมีระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ ได้แก่ ด้านภาคีเครือข่าย ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการด้านงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ (3) ด้านกระบวนการของโครงการ โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยกิจกรรมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล กิจกรรมการคัดกรองนักเรียน และกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกิจกรรมการป้องกันและแก้ไข และกิจกรรมการส่งต่อนักเรียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ และ (4) ด้านผลผลิตของโครงการ โดยภาพรวม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยนักเรียนได้รับการพัฒนาในด้านเสริมสร้างทักษะชีวิตและการคุ้มครองนักเรียน ด้านความสามารถในการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขด้านการเรียน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ และความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความพึงพอใจมากที่สุดที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน มีความสามารถในการเรียนรู้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น และมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับตัวเป็นแบบอย่างที่ดี และให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ นักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น และมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถปรับตัวเป็นแบบอย่างที่ดี และให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ และนักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ นักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น

เพียงแข ชิตจ้อย (2562 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผลการประเมินโครงการ พบว่า (1) ด้านบริบทของโครงการ พบว่า ความต้องการจำเป็นและความเป็นไปได้ของการจัดทำโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา ผ่านเกณฑ์การประเมินระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียน ผู้บริหารและครูมีความสอดคล้องกันในระดับต้นด้านการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา (2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ความพร้อมด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา ประกอบด้วย ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและระยะเวลา ผ่านเกณฑ์การประเมินระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นตรงกันว่า บุคลากรควรได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มโครงการเป็นปัจจัยแรกที่ควรปฏิบัติ (3) ด้านกระบวนการ พบว่า ความเหมาะสมด้านกระบวนการของโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา ประกอบด้วย กิจกรรมในการดำเนินงานวิธีการและเครื่องมือในการดำเนินงาน การนิเทศโครงการ สรุปและรายงานผล

ผ่านเกณฑ์การประเมิน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนและ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความคิดเห็นตรงกันว่ากิจกรรมที่ดำเนินงาน ในโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างครูกับนักเรียน และ (4) ด้านผลผลิต พบว่า การประเมินผลผลิตของโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนที่ปราชญ์พิทยา อยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย ผลการดำเนินงานโครงการ ปัญหาและอุปสรรค เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้บริหารและครูรวมถึงผู้ปกครองนักเรียน มีความคิดเห็นตรงกันว่า การดำเนินงานโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้ ด้านผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย (1) โรงเรียนมีการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดูแลช่วยเหลือ (2) โรงเรียนมีการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีคุณภาพตามมาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานที่ สพฐ. กำหนด ด้านผลลัพธ์ (Outcomes) ประกอบด้วย (1) สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานสามารถตรวจสอบได้ (2) นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพเป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา นอกจากการดำเนินงานโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์แล้ว ยังครอบคลุมเป้าหมายการจัดกิจกรรมได้ครบตามที่กำหนดไว้ ส่งผลสำเร็จต่อการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายและตัวชี้วัด การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ คุ่มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และจากการประเมินความพึงพอใจโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาตามสภาพของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ผู้บริหารและครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้ปกครองมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ชุตินันท์ จันทะโคตร (2564 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพยุหวิทยา จังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร ผลการประเมินโครงการ พบว่า (1) ด้านบริบท มีวัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับบริบททุกรายการ อยู่ในระดับมากที่สุด (2) ด้านปัจจัยนำเข้า ปัจจัยนำเข้าของโครงการมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาปัจจัยนำเข้าของกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า กิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกิจกรรมเยี่ยมบ้าน เข้าวัด พัฒนาชุมชน และกิจกรรมโรงเรียนศีล 5 ตามรอยพ่ออย่างพอเพียง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (3) ด้านกระบวนการ กระบวนการของการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพยุหวิทยา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกิจกรรม พบว่า ทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมของกระบวนการอยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม (4) ด้านผลผลิต ได้แก่ (4.1) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน พบว่า ผลผลิตด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละกิจกรรมพบว่าทุกกิจกรรมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน และ (4.2) ด้านความพึงพอใจต่อโครงการ พบว่า ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและนักเรียน มีความพึงพอใจต่อโครงการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาความพึงพอใจของแต่ละกลุ่มตามสถานภาพผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความพึงพอใจต่อโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ส่วน นักเรียน ครู และผู้ปกครอง มีความพึงพอใจต่อโครงการอยู่ในระดับมาก

นันทรัตน์ เกื้อหนุน (2564 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านทองมั่งคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายการ

พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการส่งต่อ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์เป้าหมายความสำเร็จของโครงการที่ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป พบว่า การประเมินโครงการทุกด้านมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แสดงว่า ผลการประเมินโครงการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านทองมงคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ประสบความสำเร็จ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นิชิ อี. อี. (Nkechi, E.E., 2016 : Abtrstact) ได้ศึกษาบทบาทของการแนะแนวและการให้คำปรึกษาในการสอนและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า การให้คำปรึกษาในด้านการเรียนการสอนเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของนักเรียนที่มีต่อครู และครูสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้นครูที่ปรึกษาควรสนับสนุนช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จในอนาคต

ลี. เฮช. คิว, วาย และ ไคยู เอ็ม. เอ็ม (Lei,H. Cui,Y. & Chiu, M.M., 2018: Abtrstact) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูกับอารมณ์ทางวิชาการของนักเรียน โดยการวิเคราะห์เมตาดาต้าตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับอารมณ์ทางวิชาการด้านบวก (Positive academic emotions-PAEs) และอารมณ์ด้านลบทางวิชาการ (Negative academic emotions-NAEs) และสำรวจลักษณะของนักเรียนกับความสัมพันธ์ทางอารมณ์ทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา 65 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 58,368 คน ผลการวิจัยพบว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับอารมณ์ทางวิชาการของนักเรียน โดยวัฒนธรรมอายุ เพศของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูกับอารมณ์ทางวิชาการด้านบวกของนักเรียนยุโรปและอเมริกามีความแข็งแกร่งกว่านักเรียนเอเชียตะวันออก และความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูกับอารมณ์ทางวิชาการด้านลบของนักเรียนเอเชียตะวันออกมีความแข็งแกร่งกว่านักเรียนเอเชียยุโรปและอเมริกา

สปีเบลีย์ อี. และ คณะ (Sibley, E. et. al., 2017 : Abtrstact) ได้ศึกษาผลกระทบของการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครู ผลการวิจัยพบว่า การใช้มาตรการช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลของครูผู้สอน โดยทางตรงมาจากความเชื่อและความสามารถในการรับรู้ของครูผู้สอน และการให้ความช่วยเหลืออย่างแท้จริง ส่วนทางอ้อมมาจากทัศนคติของครูผู้สอน โดยครูที่มีประสบการณ์มากสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น พบว่า โครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นโครงการในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนและคุณภาพสถานศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียนทุกคนและความคาดหวังที่จะให้นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนด ผู้รายงานได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการประเมินโครงการรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ของสตีฟเฟิลบีม ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า การประเมินเพื่อการจัดการ (Decision Management Approaches) เป็นกรอบแนวคิดหลักโดยประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ซึ่งจะเห็นได้ว่ารูปแบบการประเมินโครงการรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) มีความเหมาะสมต่อการนำมาประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดราชโอรสได้อย่างดียิ่ง

กรอบแนวคิดในการประเมิน

กรอบแนวคิดในการประเมิน ดังแผนภูมิที่ 9

แผนภูมิที่ 9 แสดงกรอบแนวคิดของการประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดราชโอรส

